

Цикли давньогрецьких міфів: троянський, фіванський, про аргонавтів

Аргонавти: „Фрікс і Гелла“

Міфи про похід аргонавтів в основному викладені за поемою Аполлонія Родоського "Аргонавтика"

У стародавньому мінійському Орхомені в Беотії правив син бога віtru Еола, цар Афамант. Двоє дітей було в нього від богині хмар Нефели — син Фрікс і дочка Гелла. Зрадив Нефелу Афамант і одружився з дочкою Кадма, Іно. Не злюбила Іно дітей від першого шлюбу свого чоловіка і замислила їх згубити. Вона вмовила орхоменянок висушити насіння, заготовлене для посіву. Засіяли орхоменяни поля пересушеним насінням, але нічого не зійшло на їх завжди родючих нивах. Голод загрожував орхоменянам. Тоді вирішив Афамант послати послів до священних Дельф, щоб запитати оракула стріловерхця Аполлона про причину неродючості нив. Підступна Іно підкупила послів, і вони, повернувшись з Дельф, принесли брехливу відповідь оракула.

— Ось яку відповідь дала провісниця піфія,— говорили Афамантові підкуплені посли, — принеси в жертву богам твого сина Фрікса, і повернуть боги родючість нивам.

Афамант, щоб уникнути великої біди, яка загрожувала Орхоменові, вирішив пожертвувати своїм любимим сином. Тріумфувала Іно: вдався їй план згубити Фрікса.

Усе вже було готове для жертвоприношення. Загинути під ножем жерця мав юний Фрікс, але раптом з'явився золоторунний овен, дарунок бога Гермеса. Послала овна Фрікова мати, богиня Нефела, щоб врятувати своїх дітей. Сіли на золоторунного овна Фрікс із сестрою своєю Геллою, і овен поніс їх повітрям далеко на північ.

Швидко нісся овен. Далеко внизу розстилалися поля та ліси сріблом звивалися між ними ріки. Вище гір несеться овен. Ось і море. Ліне над морем овен. Злякалась Гелла, від страху не може вона триматись на овні. Упала в море Гелла, і поглинули її вічношумливі морські хвилі. Не міг врятувати Фрікс сестри. Загинула вона. З того часу море, де загинула Гелла, стало зватись Геллеспонтом (море Гелли; сучасна Дарданелльська протока).

Все далі й далі нісся овен із Фріком і спустився, нарешті, на берегах Фазісу в далекій Колхіді, де правив син бога Геліоса, чарівник Еет. Виховав Еет Фрікса, а як він змужнів, оженив його на дочці своїй Халкіопі. А золоторунного овна, що врятував Фрікса, принесли в жертву великому хмарогонцеві Зевсу. Золоте руно овна Еет повісив у священному гаю бога війни Ареса. Доглядати руно мав страшний вогнедишний дракон, що ніколи не склепляв сном своїх очей.

Чутка про це золоте руно пішла по всій Греції. Знали потомки Афаманта, Фрікового батька, що порятунок і благоденство їх роду залежить від володіння руном, і хотіли за всяку ціну здобути його.

Аргонавти: „Народження і виховання Ясона“

На березі голубої морської затоки у Фессалії брат царя Афа-манта, Кретей, збудував місто Іолк. Розрослося місто Іолк, родючість його полів, торгівля й мореплавство дали йому багатство.

Коли помер Кретей, правити в Іолку став його син Есон, але його брата по матері, син Посейдона, Пелій, відняв у нього владу, і довелось Есонові жити в місті, як звичайному громадянинові.

Незабаром в Есона народився син, прекрасне хлоп'я. Боявся Есон, що пихатий і жорстокий Пелій уб'є його сина, якому по праву належала влада над Іолком, і вирішив сховати його. Він оголосив, що немовля померло зараз же після народження, і навіть справив по ньому пишні поминки; а сам відніс сина на схил гори Пеліопу до наймудрішого з кентаврів, Хірона. Там у лісі, в печері, ріс хлопчик, виховуваний Хіроном, матір'ю його Філірою і дружиною Харікло. Мудрий Хірон дав йому ім'я Ясон. Усього навчав Хірон Ясона:

володіти мечем і списом, стріляти з тугого лука, музики і всього, що знав сам. Не було рівного Леонові у вправності, силі й хоробрості, а красою він був рівний небожителям.

До двадцяти років жив Ясон у Хірона. Нарешті, зважився він покинути відлюдні схили Пеліону, іти в Іолк і зажадати від Пелія, щоб повернув він йому владу над Іолком.

Аргонавти: „Ясон в Іолку“

Викладено за віршами Піндара "Піфійська ода"

Коли Ясон прийшов до Іолка, він рушив прямо на майдан, де зібрались усі жителі. З подивом дивились жителі Іолка на прекрасного юнака. Вони думали, що це або Аполлон, або Гермес — такий він був прекрасний. Він був одягнений не як усі жителі Іолка; на плечі його була накинута періста шкура пантери, і лише одна права нога була взута у сандалю. Пишні кучері Ясона спадали на плечі, увесь він сяяв красою й силою юного бога. Спокійно стояв він серед натовпу громадян, що ним милувалися, стояв, спервшись на два списи.

В цей час на багатій колісниці приїхав на майдан і Пелій. Глянув він на юнака і здригнувся, помітивши, що в юнака взута лише одна нога. Злякався Пелій; адже оракул відкрив йому колись, що загрожує йому загибель від людини, яка прийде до Іолка з гір і буде взута на одну ногу; ця людина, Есонів син, мала силою або хитрощами згубити Пелія, і загибель мусить бути неминучою.

Сховав свій переляк Пелій і з пихою запитав невідомого юнака:

— Звідки ти родом, юначе, до якого племені належиш? Та тільки говори правду, не погань себе брехнею, я — ворог ненависної неправди.

Спокійно відповів Пелієві Ясон:

— Мудрий Хірон тільки правди й чесності вчив мене, і я завжди вірний його науці. Цілих двадцять років прожив я в печері Хірона і жодного разу не порушив істини і не провинився нічим. Я повернувся сюди додому, у рідний Іолк, до батька моого Есона. Я хочу зажадати, щоб мені повернули владу над Іолком. її, як я чув, відняв у батька моого підступний Пелій. Громадяни, відведіть мене у дім моїх великих предків. Не чужий я вам, я народився тут в Іолку. Я Ясон, син Есона.

Показали жителі Іолка Ясонові дім його батька. Коли Ясон увійшов, батько відразу візняв свого сина. Сльози радості потекли з очей старого Есона, він радів, бачивши, що син його став могутнім і прекрасним юнаком.

Швидко донеслася звістка про повернення Ясона до братів Есона: Ферета, царя Фер, та Амфаона з Мессенії. Незабаром прибули вони до Есона з своїми синами Адметом та Меламподом. П'ять днів і ночей шанували їх Есон і син його Ясон бенкетами. Відкрив їм Ясон у розмові своє бажання повернути владу над Іолком. Схвалили вони бажання Ясона і разом з ним пішли до Пелія. Зажадав Ясон, щоб Пелій вернув йому владу, і обіцяв лишити йому всі багатства, які той відняв в Есона. Побоявся Пелій відмовити Ясонові.

— Гаразд, я згоден, — відповів Пелій, — та тільки одну умову поставлю я тобі: ти мусиш раніш умилостивити підземних богів. Тінь Фрікса, померлого в далекій Колхіді, благає, щоб вирушили у Колхіду і заволоділи золотим руном. Відкрила це мені тінь Фрікса уві сні. У Дельфах сам стріловержець Аполлон звелів мені вирушити в Колхіду. Я старий і не можу зважитись на такий великий подвиг; а ти молодий і повний сил, здійсни цей подвиг, і я поверну тобі владу над Іолком.

Так відповів Пелій Ясонові, затаївши злоbu в серці. Він вірив, що загине Ясон, якщо зважиться вирушити по золоте руно в Колхіду.

Аргонавти: „Ясон збирає супутників до походу в Колхіду“

Зараз же після розмови з Пелієм почав готовуватися Ясон до походу в Колхіду. Він об'їхав усі країни Греції і всюди кликав уславлених своїми подвигами героїв у похід на Колхіду по золоте руно. Всі великі герої відгукнулись на цей його заклик. Погодився взяти участь у

поході сам найбільший з героїв, Зевсів син, Геракл. Зібралися всі герої в Іолку. Кого тільки не було серед них: тут були і гордість Афін, могутній Тесей, і сини Зевса й Леди, Кастро і Полідевк з своїми друзями Ідасом та Лінкеєм, і крилаті герої Калайд і Зет, сини Борея й Оріфії, і Мелеагр з Калідона, і могутній Анкей, і Адмет, і Теламон і багато інших. Серед героїв був і співець Орфей. Ніколи ще не бачила Греція такого збору героїв. Могутні, прекрасні, як боги, привертали вони до себе захоплені погляди всіх жителів Іолка. Які перепони могли зупинити їх, хто міг чинити їм опір, що могло злякати їх?

Готовий був і корабель для героїв. Збудував цей корабель син Арестора, Арг; сама богиня Афіна допомагала йому. Вона вправила в корму кусок священного дуба з гаю Зевсового оракула в Додоні. Прекрасний був цей десятивесловий корабель, названий «Арго». Він був легкий і бистрий; ніби чайка нісся він по хвилях моря. За назвою корабля «Арго» названо й герой, які взяли участь у поході, аргонавтами (моряки з «Арго»). Не тільки Афіна охороняла аргонавтів, — їх прийняла під свій захист і Гера. Вона падала ненавистю до Пелія за те, що він не приносив їй жертв. А Ясон мав особливу ласку Гери. Одного разу вона, щоб випробувати юного героя, з'явилася йому під виглядом старезної бабусі на березі гірської річки і слізно прохала його перенести її на другий берег. Бережно взяв герой бабусю собі на плечі і переніс через бурхливу річку. Тільки сандалю з лівої ноги загубив Ясон переходячи річку. Відтоді полюбила Гера Ясона і в усьому допомагала йому. Так само і стріловержець Аполлон сприяв аргонавтам: адже він спонукав героїв вирушити в похід і він же таки провістив їм щастя й удачу.

Зібравшись в Іолку, хотіли герой обрати собі проводирем великого Геракла, але відмовився він і запропонував обрати Ясона. Кер-маничем на «Арго» обрано було Тіфія, а на носі корабля стан Лінкей, від погляду якого ніщо не могло сковатись не тільки на землі, а навіть під землею.

Усе було готове до відплиття. «Арго», спущений на воду, вже тихо гайдався на хвилях; навантажені вже були запаси їжі й прісної води. Принесено останні жертви Аполлонові і всім богам. Щасливі ознаки дало жертвоприношення. Влаштовано було увечері і веселий бенкет. Уже час було вирушати в далеке, повне небезпек, плавання.

Тільки-но край неба зайнявся пурпурним світлом вранішньої зорі, як розбудив керманич Тіфій аргонавтів. Зійшли аргонавти на корабель і посадили на весла, по два на кожну лавку. Дружно налягли на весла могутні гребці. Гордо виплив «Арго» з гавані у відкрите море. Підняли плавці білосніжний парус. Погожий вітер напнув парус, і швидко понісся легкий корабель по привітношумливих хвилях. Ось на колісниці, запряженій білосніжними кіньми, піднявся на небо світлосяяний бог сонця Геліос. Рожевим світлом заяснів парус на «Арго», і забліскотіли хвилі моря в ранішнім промінні сонця.

Ударив Орфей у струни золотої кіфари, і залунала його чудова пісня на морському просторі. Заслухались пісні герої. А з глибини моря повипливали риби і швидкі дельфіни; зачаровані співом Орфея, пливли вони за швидкоплинним «Арго», подібно до стада, що, слухаючи солодкі звуки сопілки, йде за пастухом.

Аргонавти: „Аргонавти на Лемносі“

Після недовгого щасливого плавання аргонавти припливли до квітучого острова Лемносу. Там правила юна цариця Гіпсіпіла. Ні одного мужчини не було на Лемносі. Всіх чоловіків своїх перебили лемніянки за їх зраду. Тільки один цар Фоант, батько Гіпсіпіли, врятувався від смерті. Його врятувала дочка.

Коли аргонавти пристали до берега Лемносу і надіслали вісника в місто, зібралися лемніянки на раду на міський майдан, і юна Гіпсіпіла радила їм не пускати аргонавтів у місто. Вона боялась, що герої довідаються про той злочин, який вчинили лемніянки. Але стара Полуксо стала суперечити цариці. Вона наполягала на тому, що треба пустити аргонавтів у місто.

— Хто буде обороняти вас, — говорила Полуксо, — якщо нападуть на Лемнос вороги? Хто буде дбати про вас, коли ви постарієте, якщо залишитесь ви самітними? Ні, пустіть у місто чужоемців, нехай залишаться вони тут.

Послухались лемніянки старої Полуксо. Зараз же послали вони одну з лемніянок з вісником, що прийшов з "Арго", до героїв просити їх увійти в місто.

Одягнув Ясон розкішне пурпурое вбрання, виткане для нього самою Афіною Палладою, і пішов у місто. З пошаною прийняла його Гіпсіпіла і запропонувала йому оселитись у неї в палаці. Прийшли в місто і інші аргонавти. Лише кілька чоловік з Гераклом лишились на "Арго".

Весело й радісно стало на острові. Скрізь на вогнищах спалювались жертви богам, святкування йшли за святкуваннями, бенкети за бенкетами. Здавалось, що герої забули про той великий подвиг, який чекає на них. Безтурботно бенкетували вони на багатому Лемносі. Нарешті, Геракл таємно викликав аргонавтів на берег моря, де стояв «Арго». З гнівом дорікав їм найбільший з героїв за те, що вони ради втіх, ради веселого і безтурботного життя забули про подвиги. Засоромлені стояли герої, слухаючи заслужених докорів. Вони вирішили негайно покинути Лемнос. Зараз споряджений був у путь «Арго». Вже готові були зійти на корабель і сісти за весла герої, як на берег натовпом прийшли лемніянки. Вони благали героїв не кидати їх, лишитися з ними. Але невблаганні були герої. З слезами попрощалися з ними лемніянки. Зійшли герої на "Арго". Дружно налягли на весла, спінилися хвилі під ударами весел могутніх гребців, і, як птиця, помчав "Арго" у морський простір.

Аргонавти: „Аргонавти на півострові Кизику“

Коли аргонавти пливли Пропонтідою, то по дорозі пристали до півострова Кизику. Там жили доліони, потомки Посейдона. Правив ними цар Кизик. Недалеко від Кизику була Ведмежа гора, на якій жили шестирукі велетні; тільки завдяки захисту Посейдона могли безпечно жити поряд з такими сусідами доліони. З пошаною прийняв аргонавтів цар Кизик, і цілий день провели вони в нього за веселим бенкетом. Ледве почало світати, зібралися в путь аргонавти. Вже зійшли вони на «Арго», як раптом на протилежному березі затоки з'явились шестирукі велетні. Вони почали кидати в море величезне каміння, відривали цілі скелі і навалювали їх одна на одну, щоб загородити аргонавтам вихід із затоки у відкрите море. Схопився за свій тугий лук Геракл і одну за одною почав посылати свої смертоносні стріли у велетнів. Прикрившись щитами, із списами в руках, кинулись на велетнів аргонавти. Недовго тривав бій, один за одним падали велетні на землю і в море, усі вони були перебиті, не врятувався жоден з них.

Рушили в дорогу аргонавти. Попутний вітер напнув парус, і цілий день спокійно нісся хвилями «Арго». Надійшов вечір, спустився бог сонця Геліос із неба, ніч огорнула темрявою небо й землю. Перемінився вітер, і вже несе він «Арго» назад до тих берегів, які він ще так недавно покинув. У нічній темряві пристали до Кизику аргонавти. Не впізнали їх жителі Кизику, вони вирішили, що це морські розбійники, і напали на них на чолі із своїм юним царем. Закипів страшний нічний бій. У чорній пітьмі б'ються герої з своїми недавніми друзями. Гострим списом уразив могутній Ясон у груди юного Кизика, і з стогоном упав він додолу. Та ось проміння богині зорі Еос забарвило схід ясночервоним світлом. Настає ранок. Пізнають бійці одних і жахаються. Друзі бились з друзьями. Три дні справляли тризну аргонавти і жителі Кизику по вбитих, три дні оплакували вони вбитого юного царя. А дружина його прекрасна Клейто, Меропова дочка, не перенесла смерті чоловікової, вона сама вstromила собі в груди гострий меч.

Аргонавти: „Аргонавти у Фінеях“

Вранці другого дня вишли аргонавти далі в путь. Незабаром прибули вони до берегів Фракії. Вийшли герої на берег, щоб поповнити свої припаси. На морському березі вони побачили дім і пішли до нього. Назустріч аргонавтам вийшов з дому сліпий старець; він ледве тримався на ногах і трясся всім тілом від кволості. Дійшовши до порога свого дому, старець, знемігшись, сів на землю. Підняли його аргонавти, і почуття жалю пройняло їх. Зі слів старика довідались вони, що це Фіней, Агенорів син, який був давніше царем Фракії. Та покарав Фінея Аполлон за те, що зловживав він даром віщування, одержаним від Аполлона, і відкривав людям таємниці Зевса. Вразив Аполлон сліпотою Фінея, а боги наслали на Фінея гарпій, напівдів-напівптахів, які, прилітаючи до дому його, пожирали всю їжу і розносili по дому страшний сморід. Боги відкрили Фінеєві, що він збудеться цієї кари божої тільки тоді, коли прибудуть до нього аргонавти, серед яких будуть два крилатих сини Борея, Зет і Калаїд. Почав Фіней благати героїв визволити його з біди, він благав Бореадів вигнати гарпій; адже не чужий він Бореадам — він був одружений із сестрою їх Клеопатрою.

Погодились герої допомогти Фінеєві. Вони приготували багату трапезу, та тільки приліг Фіней за столом, щоб утамувати голод, як налетіли гарпій і, незважаючи на крики аргонавтів, пожерли всю їжу, ширячи по всьому дому страшний сморід; потім знялися гарпій і понеслися з Фінейового дому. Погнались за ними на своїх могутніх крилах Бореади. Довго переслідували вони гарпій і, нарешті, наздогнали їх біля Плотійських островів. Видобули з піхов мечі свої Бореади і вже хотіли вразити ними гарпій, як ось прилинула на своїх райдужних крилах з високого Олімпу посланниця богів Іріда. Вона зупинила Бореадів і сказала, що боги звеліли гарпіям не вертатись більше до Фінея. Полетіли назад Бореади у Фракію.

З того часу Плотійські острови почали зватися Строфадами, тобто островами повороту. Тільки відлетіли гарпій, переслідувані Бореадами, як аргонавти приготували нову трапезу Фінеєві, і старець міг, нарешті, вгамувати свій жахливий голод. Під час трапези відкрив Фіней аргонавтам, які ще небезпеки чекають їх на шляху до Колхіди, і давав їм поради, як подолати їх. Радив також Фіней героям по прибутті до Колхіди покликати на допомогу золотосяйну Афродіту, бо тільки вона може помогти Ясонові здобути золоте руно. Уважно слухали віщого старця аргонавти, намагаючись запам'ятати все, що він сказав їм.

Незабаром повернулись і Бореади і розповіли, як переслідували вони гарпій. Радів старий Фіней, дізнавшись, що назавжди збурся він появі гарпій.

Аргонавти: „Сімплегади“

Недовго пробули аргонавти у Фінея. Вони поспішали далі. Швидко нісся "Арго" по хвилях моря. Раптом почувся десь попереду далекий шум. Щодалі чутнішим і голоснішим ставав цей шум. Він схожий був на рев насуваючої бурі, часом заглушуваний ніби гуркотом грому. Ось показались і Сімплегадські скелі. Герої бачили, як розходяться і знову з страшним гуркотом ударяються одна об одну скелі. Море навколо клекотіло, бризки високо злітали при кожному стиканні скель. Коли ж знов розходилися скелі, то хвилі між ними неслись і кружляли в несамовитому вирі.

Згадали герої поради Фінея пустити вперед голуба між скелями; якщо пролетить голуб, то і "Арго" пропливе неушкодженим повз Сімплегади. Налягли на весла аргонавти. Ось уже вони біля самісіньких скель. З громом зіткнулися скелі й знов розходяться. Випустив тоді герой Евфем голуба. Стрілою ліне голуб поміж скелями. Ось знову зійшлися скелі з таким громом, що, здавалось, здригнулося небо. Солоні бризки обсипали аргонавтів, а "Арго" закружляв посеред хвиль, мов підхоплений вихром. Неушкодженим пролинув голуб поміж скелями, лише кінчик хвоста вирвали у нього скелі, що зіткнулися. Радісно скрикнули аргонавти і дружно налягли на весла. Розйшлися скелі. Величезна хвиля з пінистим гребенем враз підхопила "Арго" й кинула його в протоку. А назустріч несеться друга хвиля,

вона відкинула назад "Арго". Хвилі киплять і клекочуть навколо. Гнуться весла. "Арго" тріщить, наче тоне від натиску хвиль. Ось знялась ще хвиля, висока, мов гора; вона звалилася на "Арго", і закружляв він, ніби вутливий човник. Вже зближаються скелі, зараз зіткнуться вони. Загибель неминуча. Тоді прийшла на допомогу аргонавтам сама найулюбленніша дочка Зевса, Афіна Паллада. Могутньою рукою вдергала вона одну із скель, а другою з такою силою штовхнула "Арго", що він стрілою винісся з протоки. Тільки кінець керма розтрощили скелі, що зімкнулися. Знову розійшлися скелі і спинились, на віки незрушні, по боках протоки. Справділося величчя долі, що аж тоді будуть непорушні Сімплегади, коли пропливі між ними корабель. Раділи аргонавти, — вони уникнули найстрашнішої небезпеки. Тепер вони могли бути певні, що щасливо закінчати свій похід

Аргонавти: „Острів Аretіада і прибуття в Колхіду“

Довго пливли аргонавти вздовж Евксінського Понту. Багато країн проминули вони, багато бачили народів. Нарешті, вдалини показався острів. "Арго" швидко наблизився до острова, берег уже був недалеко. Раптом з острова знявся, виблискуючи в промінні сонця своїми крилами, великий птах; він пролетів над "Арго" і зронив перо своє на одного з героїв — Оїлея. Мов стріла, вп'ялось перо в плече Оїлея, кров полилась йому з рані, і випало весло з рук пораненого героя. Товариши Оїлея вийняли перо з його рані. З подивом дивляться аргонавти на перо і бачать, що воно мідне й гостре, мов стріла. Ось над островом знявся другий птах і полетів до «Арго», але на нього вже чекав герой Клітій з луком в руках. Тільки підлетів птах до «Арго», як Клітій пустив у нього стрілу, і вбитий птах упав у море. Побачивши цього птаха, вкритого мідним пір'ям, зрозуміли аргонавти, що це — птахистимфаліди, а острів, де живуть вони, — Аretіада. Амфідамант порадив героям надягти панцири й прикритися щитами. Перш ніж пристати до берега, аргонавти почали кричати й бити в щити списами й мечами. Величезною зграєю звалися понад островом птахи, вони високо злетіли над "Арго", і посипавсь на герой дощ пер-стріл. Від цих стріл герої прикрились щитами. А птахи, покружлявши над "Арго", скоро сковались геть за обрієм.

Вийшли на берег Аretіади аргонавти і вже хотіли розташуватись на спочинок, як назустріч їм вийшло чотири юнаки. Юнаки були страшенно виснажені, одежа лахміттям висіла на них, ледве прикриваючи тіло. Це були сини Фрікса. Вони покинули Колхіду, щоб повернутись в Орхомен, але в дорозі серед бурхливої ночі розбився їх корабель, і тільки завдяки щасливому випадку хвилі викинули їх на Аretіаду, де й знайшли їх аргонавти. Герої зраділи цій зустрічі; особливо радий був Ясон: адже юнаки були йому рідні. Нагодували аргонавти юнаків, дали їм новий одяг і розповіли, що їдуть в царство Еста здобувати золоте руно. Старший з юнаків, Аргос, обіцяв допомагати аргонавтам, але попереджав їх, що цар Ест, син Геліоса, могутній і жорстокий і нікому не дає пощади. Та ніщо не могло вдергати аргонавтів від виконання раз прийнятого рішення — здобути золоте руно.

Другого ранку аргонавти рушили далі в путь. Довго пливли вони. Нарешті, вдалини, мов хмари, що скупчились на обрії, засиніли вершини Кавказу. Тепер уже недалеко було й до Колхіди.

Швидко нісся гнаний рівномірними помахами весел "Арго". Уже ховається сонце, спускаючись у море. Побігли по хвильях вечірні тіні. Високо над "Арго" зачулися помахи крил. Це летів величезний орел до тієї скелі, до якої прикутий був титан Прометей. Вітер знявся на морі від помахів величезних крил орла. Зник він вдалини, і сумно донісся до аргонавтів тяжкий стогн Прометея; здалека доносився він, заглушуваний часом ударами весел.

Недалеко вже берег. Ось і гирло Фазісу. Аргонавти на веслах попливли вгору по течії і стали на якорі в затоці ріки, зарослій густим комишем. Ясон учинив подячне возливання богам і закликав богів Колхіди й душі померлих героїв допомогти йому в його небезпечній справі. Спокійно поснули герої на "Арго". Мети досягнено, вони в Колхіді, біля столиці царя Еста; але багато ще небезпек було попереду.

Аргонавти: „Гера й Афіна в Афродіти“

Коли аргонавти прибули в Колхіду, велика богиня Гера і богиня Афіна радилися на високому Олімпі, як допомогти Ясонові здобути золоте руно. Нарешті, вирішили богині йти до богині кохання Афродіти і просити її, щоб вона звеліла синові своєму Кротові пронизати золотою стрілою серце Медеї, Естової дочки, і навіяти їй кохання до Ясона. Знали богині, що одна тільки чарівниця Медея може допомогти Ясонові в його небезпечнім подвигу.

Коли обидві богині прийшли до Афродіти, вона була сама вдома. Афродіта сиділа на багатому золотому троні і золотим гребнем розчісувала свої пишні кучері. Побачивши богинь, що ввійшли, Афродіта встала їм назустріч і ласково привітала їх. Посадивши богинь на золотих лавах, викуваних самим Гефестом, запитала їх богиня кохання, чого вони прийшли. Богині розповіли їй, як хочу вони допомогти герою Ясонові, і просили Афродіту місліти Еротові пронизати серце Медеї. Погодилась Афродіта. Попрощалися богині з Афродітою, а вона пішла шукати свого пустотливого сина. Ерот у цей час грався з Ганімедом в кості. Обіграв хитрий Ерот простодушного Ганіме-да і голосно сміявся з нього. В цей час підійшла до них Афродіта. Вона обняла свого сина й сказала йому:

— Послухай, пустуне! Я хочу доручити тобі одну справу. Візьми мерщій свій лук та стріли і лети на землю. Там, у Колхіді, пронижі стрілою серце дочки царя Еста, Ме-деї, нехай закохається вона в героя Ясона. Якщо ти вчиниш це, я подарую тобі ту іграшку, яку колись зробила Адрастея для маленького Зевса. Тільки лети зараз, бо це треба зробити якнайшвидше.

Ерот просив матір дати йому зараз іграшку, але мати, знаючи хитрого хлопчика, не погодилася дати йому іграшку, перш ніж він здійснить її доручення. Впевнившись, що нічого не дістане від матері, поки не виконає доручення, Ерот узяв свій лук і стріли й швидко полинув з високого Олімпу на землю до Колхіди, виблискуючи в промінні сонця своїми золотими крильми.

Аргонавти: „Ясон в Еста“

Рано-вранці прокинулись аргонавти. На раді вирішили вони, що Ясон має йти з Фріксовими синами до царя Еста і просити його віддати руно аргонавтам; коли ж відмовить гордий цар, то аж тоді вдаватися до сили.

З посохом миру вирушив Ясон у палац до Еста. Густою хмарою повила Ясона та його супутників богиня Гера, щоб не образили часом колхідці героїв. Коли підійшли герої до Естового палацу, розступилась хмора, і побачили вони палац Еста. Величний був цей палац. Високі були його мури з безліччю башт, що підносились в небо. Широка брама, оздоблена мармуром, вела до палацу. Ряди білих колон виблискували проти сонця, утворюючи портик.

Усе, що було в палаці Еста, всі багаті його прикраси поробив йому Гефест в подяку за те, що батько Еста, бог сонця Геліос, відімчав знеміглого у битві з гігантами Гефеста з флегрейських полів у своїй золотій колісниці. Багато чертогів оточувало двір. У найрозкішнішому жив цар Ест із своєю дружиною, в другому — його син Абсірт, якого за красу прозвали колхідці Фаetonом (сяючим). В інших чертогах жила Естова дочка Халкіопа, дружина померлого Фрікса, і молодша його дочка Медея, велика чарівниця, служителька богині Гекати.

Коли Ясон із своїми супутниками увійшов до двору біля палацу Еста, вийшла із своїх чертогів Медея. Вона йшла провідати Халкіопу. Скрикнула від здивування Медея, побачивши чужоземців. На крик її вийшла Халкіопа і побачила своїх синів. Радіючи їх поверненню, підбігла до них Халкіопа. Вона обіймає, цілує своїх синів, з якими не думала більше побачитись. На шум вийшов і Ест. Він кличе до себе в палац чужоземців і наказує слугам своїм зготувати розкішний банкет. В той час, коли Ясон обмінювався привітаннями з Естом, з високого Олімпу опустився на своїх золотих крилах Ерот. Сховавшись за колоною, напнув він тятиву свого лука і вийняв золоту стрілу. Потім, незримий для всіх, Ерот став за

спиною Ясона і пустив свою стрілу прямо в серце Медеї. Пронизала стріла її серце, і відразу відчула вона любов до Ясона.

Ясон пішов із своїми супутниками до Еетового палацу. Там запросив їх цар Колхіди прилягти за бенкетний стіл. Під час бенкету розповів Еетові Аргос про те, як зазнав він із своїми братами корабельної аварії, як викинули їх бурхливі хвилі на острів Аретіаду і як знайшли їх там, помираючих з голоду, аргонавти. Сказав також Аргос, чого приїхав Ясон з героями в Колхіду. Ледве почув Еет, що Ясон хоче здобути золоте руно, як гнівом блиснули його очі і грізно наступив він брови. Не вірить Еет, що по золоте руно приїхали герої. Він гадає: чи не заволодіти владою над цілою Колхідою задумали Фрікові сини і для цього привели з собою грецьких героїв. Еет без кінця докоряє Ясонові, він хоче прогнати його з палацу і погрожує йому стратою. Готові були вже злетіти гнівні речі із уст Теламона у відповідь на погрози царя, та спинив його Ясон. Він намагається заспокоїти Еета, запевняє його, що тільки по руно прибули вони в Колхіду, і обіцяє цареві відбути яку завгодно службу, виконати всяке доручення, якщо цар віддасть йому як нагороду золоте руно. Замислився Еет. Нарешті, надумавши згубити Ясона, сказав він йому:

— Добре, ти одержиш руно, але спершу виконай таке моє доручення: розори поле, присвячене Аресові, моїм залізним плугом. А до плуга запряжи мідноногих, огнедишних биків, засій це поле зубами дракона, а коли повиростають з драконових зубів закуті в панцири воїни, поборися з ними і перебий їх. Якщо ти виконаєш це, матимеш руно.

Ясон не відразу відповів Еетові, нарешті промовив:

— Я згоден, Еете, але ѿ ти здійсни дану обіцянку, адже ти знаєш, що не можу я відмовитись виконати твоє доручення, коли вже з величчя долі прибув я сюди, в Колхіду.

Сказавши це, Ясон пішов із своїми супутниками.

Аргонавти: „Аргонавти звертаються за допомогою до Медеї“

Коли Ясон повернувся на "Арго", він розповів своїм товаришам, що сталося в палаці Еета і яке доручення дав йому цар. Замислились аргонавти. Що мають діяти вони, як виконати доручення Еета? Нарешті, сказав Аргос:

— Друзі, в палаці Еета живе дочка його, Медея. Вона — велика чарівниця і одна тільки може допомогти вам. Я піду прохати свою матір, щоб вона умовила Медею стати вам у допомозі. Якщо допоможе Медея, то ніякі небезпеки не будуть страшні нам.

Тільки сказав це Аргос, як над "Арго" пролетів білий голуб, переслідуваний шулікою. Голуб підлетів до Ясона і заховався у зборках його плаща, а шуліка впав на "Арго".

— Це щасливий знак від богів, — вигукнув провісник Мопс, — самі боги велять нам просити допомоги в Медеї. Дивіться, птах, присвячений Афродіті, врятувавсь на грудях в Ясона! Згадаймо, що казав Фіней. Хіба не радив він нам благати допомоги в Афродіті? Благаймо ж богиню, вона допоможе нам. Нехай швидше йде Аргос до матері, вона умовить Медею подати нам допомогу.

Послухались віщого Мопса аргонавти: вони принесли жертву Афродіті, і Аргос швидко пішов у палац Еета до своєї матері.

Тим часом Еет зібрав на майдані всіх колхідців. Він сказав народові, що прибули чужоземці, і звелів вартувати біля "Арго", щоб ніхто з аргонавтів не міг врятуватися втечею. Еет надумав спалити «Арго» з усіма героями, після того як загине Ясон на полі, присвяченому Аресові; а Фрікових синів вирішив він стратити тяжким катуванням. Настала ніч. Поринула в сон Еетова столиця. Спокій запанував усюди. Немає його тільки в чертогах Медеї. Над її головою довгою низкою витають сни, один від одного тривожніший. То сниться Медеї, ніби Ясон бореться з биками, а нагородою за перемогу має стати героїві сама Медея. То сниться їй, що вона сама стає до боротьби з огнедишними биками і легко перемагає їх. То бачить, як відмовляють батьки віддати її за дружину Ясонові, — адже не він подолав биків. Розпалюється спір між Ясоном і Еетом, сама Медея має розв'язати цей спір. Коли ж розв'язала вона спір на користь Ясонові, розгнівався на неї батько й грізно на неї

закричав. Прокинулась уся в сльозах Медея, вона хоче бігти до Халкіопи, але соромиться йти до неї. Тричі вже бралася вона за ручку дверей, але кожного разу поверталася назад. Впала на ложе Медея й заридала. Почула одна з рабинь Медеї її ридання і сказала про це Халкіопі. Поспішає Халкіопа до сестри своєї й бачить, як лежить, ридаючи, Медея на своєму ложі.

— О моя сестро, — каже Халкіопа, — за чим плачеш ти? Чи не за долею моїх синів ти ллєш сльози? Чи не дізналася ти, що хоче погубити їх наш батько?

І слова не промовила Медея у відповідь Халкіопі, адже не за синами її плакала вона, але, наретітті, сказала:

— Лиховіні сни мені снились, сестро. Загибель грозить твоїм синам і чужоземцеві, з яким вони повернулися. О, коли б боги дали мені сил допомогти їм!

Здригнулася з жаху Халкіопа, почувши слова Медеї, обнявши її, благає вона про допомогу. Знає Халкіопа, що може Медея допомогти Ясонові своїми чарами. І сказала Медея Халкіопі:

— Слухай, сестро, я допоможу чужоземцеві. Нехай прийде він уранці до храму Гекати, я дам йому талісман, який допоможе йому вчинити подвиг. Обіцяй мені тільки зберігати все в таємниці, інакше погубить усіх нас батько.

Пішла Халкіопа. Одна залишилася Медея. Протилежні почуття боролися в неї в грудях. То боялася вона йти проти волі батька, то знов наважувалася допомогти Ясонові, якого так полюбила. Вона навіть хотіла заподіяти смерть собі, випивши отрути. Медея вже дісталася й скриньку з отрутою, відкрила її, але богиня Гера навіяла їй нестримну жадобу до життя. Відіпхнула Медея ту скриньку з отрутою, забула всі свої сумніви, тільки про Ясона думала вона і вирішила йому допомогти.

Ледве зайнялась зоря й рожевим світлом почали забарвлюватись далекі снігові вершини Кавказу, як прийшов Аргос до аргонавтів і сповістив їм, що Медея погодилася допомогти Ясонові і просить Ясона прийти до храму Гекати. Коли зійшло сонце, Ясон виrushив з Аргосом та провісником Мопсом до храму Гекати. Богиня Гера зробила Ясона таким прекрасним, що навіть аргонавти за-милувались, дивлячись на нього.

А тим часом Медея, вставши рано-вранці, дісталася скриньку з чарівними мазями і вийняла з неї мазь, яка звалася "масло Прометея". Вона приготовлена була з сочку коріння рослини, що виросла з крові Прометея. Всякий, хто натирається цією маззю, ставав невразливим ні для заліза, ні для міді, ні для огню; непереможну силу здобував він і на день ставав нездоланим. Цю мазь і вирішила Медея дати Леонові. Покликала Медея рабинь і поїхала до храму Гекати. Радісно було на серці в Медеї, вона забула всі свої тривоги і думала тільки про побачення з Ясоном.

Ось і храм Гекати. Увійшла в нього Медея. Ясона ще не було. Незабаром прийшов і Ясон. Глянула на нього Медея, і сильно забилось серце в грудях її. Не може й слова вимовити Медея.

Довго стояли мовчки Ясон і Медея; нарешті порушив мовчанку герой. Він узяв за руку Медею і сказав:

— Прекрасна діво, чому спустила ти додолу очі? Чого боїшся ти мене? Невже гадаєш ти, що я ховаю лихий намір? Ні, не з лихими намірами я прийшов сюди. Я прийшов благати в тебе допомоги. Тільки, молю тебе, скажи мені правду; пам'ятай, що неправди не потерпить у святилищі своїм Геката, не потерпить її й Зевс, охоронець усіх, що благають допомоги. Скажи, чи допоможеш ти мені? Якщо допоможеш, то прославлять ім'я твоє по всій Греції великі герої, що прийшли зі мною сюди, в Колхіду. Згадай, яка велика слава Мі носової дочки Аріадни, що допомогла великому Тесеєві.

Мовчала Медея і тільки дивилась на Ясона очима, повними кохання. Прекрасна була вона в своєму збентеженні. Трепетною рукою дісталася вона приготовлену чарівну мазь із-за пояса і подала її Ясонові. Ледве чутним голосом Медея сказала йому:

— Слухай, Ясоне, ось у чому буде моя допомога: вночі обмийся в річці, убравшись у чорний одяг, викопай глибоку яму на березі і над нею принеси Гекаті в жертву чорну вівцю, обливши її медом. Потім іди на корабель свій, та гляди — не оглядайся. Почуєш ти голоси і

люте гавкання псів, але йди прямо й не бійся. Коли ж настане ранок, намаж собі тіло, спис, щит і меч цією маззю. Нездоланну силу дасть тобі ця мазь, і виконаєш ти доручення Еєста. Пам'ятай тільки: коли повиростають із землі воїни, кинь у них камінь, і вони почнуть битись один з одним, тоді напади на них. Візьми ж мазь, з її допомогою здобудеш ти руно. Вези тоді руно, куди хочеш.

Замовкла Медея. Смутком затуманились їй очі від самої згадки про розлуку з Ясоном. Похиливши голову, стояла Медея, сповнена суму, і, нарешті, промовила:

— Ти пойдеш, Ясоне, до себе у рідний край, але не забувай мене, хоч зрідка згадуй Медею, — адже ж я врятувала тебе.

Запитала Медея, звідки Ясон родом. Розповів їй Ясон про Іолк, про квітучу долину, де він стоїть. Він кликав Медею поїхати з ним у Грецію. Обіцяв їй велику пошану, обіцяв, що шануватиме її, як богиню, в Іолку.

— О, коли б погодився Еєт укласти зі мною союз дружби! — вигукнув Ясон. — О, якби відпустив він тебе зі мною на мою батьківщину!

— Ні, цього не буде, — з зітханням, повним жалю, сказала Медея, — суворий і невблаганий мій батько. Вертайся сам на батьківщину, та не забувай мене. О, яка б я була рада, коли б буйний вітер відніс мене на крилах своїх до Іолка, щоб могла я нагадати тобі про себе, коли забудеш ти мене, коли забудеш, що я тебе врятувала.

Сльози навернулися на очі Медеї. Дивиться на неї Ясон, і опановує його любов до Медеї. Він благає її потай кинути дім батька і втікати з ним в Іолк. Готова покинути Колхіду Медея, розлука з Ясоном лякає її, вона боїться, що не перенесе цієї розлуки. Плаче Медея від однієї згадки про розлуку з Ясоном. Гера навіяла їй бажання йти всюди слідом за Ясоном. Хоче богиня, щоб поїхала в Іолк Медея; там з її допомогою надумала Гера згубити ненависного її Пелія.

Попрощалася Медея з Ясоном; він обіцяв їй прийти знову до храму Гекати, щоб іще раз зустрітися з нею й вирішити, що їм робити. Весело їхала додому на своїй колісниці Медея, — вона знала, що любить її Ясон.

Аргонавти: „Ясон виконує доручення Еєста“

Настала ніч. Убравшись у чорний одяг, Ясон пішов на берег Фазісу і там глухої півночі обмився в його бистрих хвилях. Потім він вирив глибоку яму і приніс над нею, як веліла йому Медея, жертву Гекаті. Тільки-но приніс він жертву, як здригнулася земля і з'явилася велика Геката з димучими факелами в руках. Страшні потвори й огнедишні дракони оточували Гекату, гавкали й вили навколо неї жахливі пекельні пси. Навколоїшні німфи з гучним криком тікали, побачивши Гекату. Жах охопив Ясона, але, пам'ятаючи слова Медеї, не оглядаючись, йшов він до "Арго", де чекали його друзі.

Тільки-но настав ранок, як послали аргонавти Теламона й Ме-леагра по зуби дракона до Еєста. Дав їм зуби вбитого Кадмом дракона Еєт і почав сам збиратись їхати на поле Ареса, щоб поглянути, як виконає Ясон його доручення. Надяг Еєт свій панцир, покрив голову сонцесяйним шоломом, узяв у руки спис і щит, які своєю вагою були тільки під силу Гераклові, і зійшов на колісницю; нею правив син його Абсірт. Зібрались і аргонавти їхати на поле Аресове.

Ясон натер спис, меч і щит чарівною маззю, а потім натерся нею сам. Страшенну силу відчув він тоді в усьому своєму тілі. Наче сталеві стали його м'язи, тіло його зробилось таким, ніби воно було викуте з заліза. Коли аргонавти на своєму бистрому "Арго" припливли до Аресового поля, Еєт уже чекав їх, а навколо поля по узгір'ях товпились колхідці. Ясон зійшов на берег, виблискуючи, мов промениста зірка, своїм панциром. Пішов полем Ясон, знайшов він на полі залізний плуг і мідне ярмо і, прикрившись щитом, пішов відшукувати огнедишних биків. Раптом вискочили обидва бики з печери і з несамовитим ревом кинулися вони на героя. Клуби вогню вилітали в них з пащ. Прикрившись щитом, чекає їх герой. Ось налетіли на нього бики і з страшною силою вдарили рогами в щит героя. Жодна людина не

витримала б цього удару, але непохитно, мов скеля, стояв Ясон. Ще і ще налітають з ревом на нього бики, здіймаючи хмари куряви. Одного за одним схопив Ясон могутніми руками биків за роги і притяг їх до плуга. Рвуться бики, вони палять Ясона вогнем, але неушкоджений він, і не можуть вирватися з рук його люті бики. Запріг їх до плуга Ясон за допомогою Кастора й Полідевка. Поганяючи списом биків, Ясон зорав усе Аресове поле, засіяв його зубами дракона; скінчивши сіяти, випріг биків Ясон, грізно крикнув і вдарив їх своїм списом. Мов шалені, помчали бики і сховалися в глибокій печері. Скінчена була перша половина роботи, тепер треба чекати, коли виростуть на полі воїни. Пішов на берег Фазісу Ясон, зачерпнув шоломом води і втамував спрагу.

Та недовгим був відпочинок Ясона. Ось на полі показалося із землі вістря списа, за ним друге, ще й ще, і все поле скоро вкрилось наче мідною щетиною. Ось ніби заворушилася земля, і з неї показались шоломи й голови воїнів. Ось уже вкрилося все поле воїнами у блискучих панцирах. Пам'ятаючи слова Медеї, схопив Ясон величезний камінь; несила було б зрушити його чотирьом найдужчим героям, але Ясон підняв його однією рукою і далеко кинув у натовп породжених із зубів дракона воїнів. Вхопились за зброю воїни, і почалася між ними кривава битва. Кинувся з мечем на воїнів Ясон, одного за одним уражав він їх на смерть, і незабаром все поле було вкрите вбитими воїнами; ні одного з них не зсталося живого, усі загинули вони від могутньої руки Ясона.

Усе поле вкрили вони, немов постинані гострим серпом колоски, що вкривають родючу землю. Скінчений був подвиг. З великим подивом дивився на Ясона Еєт, вражений його надлюдською силою. Грізно насупив цар брови, гнів блищав в його очах. Не промовивши й слова, помчав він на своїй колісниці до міста, думаючи тільки про одно — як згубити йому дивного чужинця. А Ясон, повернувшись на «Арго», відпочивав серед друзів своїх, що славили його великий подвиг.

Аргонавти: „Медея допомагає Ясону викрасти золоте руно“

Повернувшись до палацу, Еєт скликав на раду найзнатніших жителів Колхіди. Далеко за північ радився з ними цар про те, як погубити аргонавтів. Догадувався Еєт, що тільки з допомогою Медеї міг здійснити Ясон подвиг. Почувала Медея, що загрожує велика небезпека і їй, і Ясонові. Вона не могла знайти спокою в своїх пишних чертогах. Сон утік від її очей. Встала вона вночі з свого ложа і тихо покинула палац Еєта. Стежками, відомими лише їй одній, іде вона до берега Фазісу, туди, де горить ясне вогнище, розпалене аргонавтами. Підійшовши до вогнища, гукнула вона Ясона і молодшого Фріксового сина, Фронтіса. Сказала Медея Ясонові, які лихі передчуття її тривожать, і вмовила його негайно йти з нею по руно. Одяг Ясон свій панцир і пішов до священного гаю Ареса. Все кругом повите було темрявою, тільки в гаю виблискувало золотим блиском руно, що висіло на священному дереві. Коли Медея з Ясоном увійшли до гаю, підвівся страшний дракон, дишучи полум'ям. Приклала Медея могутнього бога сну Гіпноса. Страшні заклинання шепоче вона і сипле на землю чарівне зілля. Упав на землю дракон, ще підвівить він ослаблу голову, але скропила його Медея сноторвним зіллям, закрилась паща його, склепилися огнеблискучі очі і, охоплений сном, розтягся він під деревом, на якому висіло золоте руно. Зняв руно Ясон; він поспішав вернутись швидше на "Арго".

З подивом обступили герої Ясона і Медею, розглядаючи золоте руно. Та ніколи було гаятись, треба було покинути Колхіду, перш ніж дізнається Еєт про викрадення руна. Пообрубував Ясон канати, якими прив'язаний був "Арго" до берега, вхопились за весла герої, і, мов стріла, помчав "Арго" вниз Фазісом до моря. Ось і море. Налягають на весла герої, птахом ліне по хвилях "Арго", все далі й далі Колхіда.

Рано-вранці дізнався Еєт, що викрадено золоте руно і що Медея втекла разом з аргонавтами. Шалений гнів охопив Еєта. Скликав він колхідців на берег моря, але далеко вже "Арго", не видно його серед хвиль. Звелів Еєт зібратись колхідцям і кинутися навздогін.

Смертю погрожує він їм, якщо не наздоженуть вони аргонавтів. Поспускали колхідці в море кораблі і з сином Еєта Абсіртом на чолі пустились навзdogін за аргонавтами.

Аргонавти: „Повернення аргонавтів“

Коли "Арго" вийшов у відкрите море, повіяв попутний вітер. Герої розпустили паруси, і "Арго" швидко понісся хвилями Евксінського Понту. Три дні пливли герої. Нарешті, в далечині замаячили береги Скіфії. Аргонавти вирішили плисти Іstrom вгору по течії, щоб потім спуститись одним з його рукавів в Адріатичне море¹. Коли аргонавти приплывли до гирла Істру, побачили вони, що все гирло його і всі острови зайняті військом колхідців, які приплывли туди на своїх кораблях найкоротшим шляхом. Побачивши численне військо колхідців, герої впевнились, що вони не переможуть його; їх було занадто мало, щоб зважитись на бій з тисячами прекрасно озброєних війовничих колхідців. Вирішили аргонавти вдатися до хитрощів. Вони вступили в переговори з проводиром ворожого війська Абсіртом і обіцяли йому замкнути Медею в храмі й видати її, якщо цар сусіднього міста вирішить, що Медея має повернутись у Колхіду, а золоте руно повинно залишитись в аргонавтів, бо Ясон виконав точно подвиг, за який Еєт обіцяв йому видати руно. Та всі ці переговори проводились лише для того, щоб виграти час. А Медея обіцяла Леонові заманити Абсірта на один з островів у храм.

Послав Ясон до Абсірта, начебто від Медеї, багаті дарунки і наказав прохати його прийти до храму у відлюдній місцевості, щоб побачитися там з Медесю. Прийшов Абсірт у храм, та тільки показався у дверях храму, як кинувся на нього з оголеним мечем Ясон, і впав Абсірт на землю, уражений на смерть. Жахливий злочин заподіяли Ясон і Медея: вони вбили беззбройного Абсірта в храмі. Порубавши на шматки тіло Абсірта, кинув його Ясон у хвилі Істру. Жах пройняв колхідців, кинулись вони збирати частини тіла свого проводиря, а аргонавти швидко попливли далі вгору по Істру.

Довго пливли аргонавти, нарешті, рукавом Істру спустилися вони в Адріатичне море до берегів Іллірії. Там знялася страшна буря. Як гори, здіймаються вкриті піною вали. Вітри, мовби зірвавшись з ланцюгів, носяться над морем і рвуть парус з "Арго". Стогне "Арго" під тиском хвиль, гнуться борти його, ламаються весла в руках могутніх гребців. Мов тріску, носять хвилі "Арго". Загибель загрожує аргонавтам. Тоді почувся голос з корми. Він виходив із вправленого в корму "Арго" куска священного дуба, що ріс у Додоні. Голос звелів аргонавтам їхати до чарівниці Кірки, щоб очистила вона Ясона і Медею від убивства Абсірта, яке лягло на них ганьбою. Тільки-но повернули аргонавти на північ «Арго», як ущухла буря, і зрозуміли всі, що це є воля богів.

Еріданом, а потім Роданом спустилися аргонавти у Тірренське море і довго пливли ним, аж поки, нарешті, не приплывли до чарівного острова Кірки, сестри Еєта. Очистила Кірка Медею і Ясона від гріха вбивства. Вона принесла жертву Зевсові, який очищає від гріха вбивства, облила руки Ясонові жертвовою кров'ю і заклинала біля вівтаря Ерінній не переслідувати гнівом своїм убивців. Не відмовила Кірка Медеї в очищенні від страшного злочину, бо з близку її очей впізнала чарівниця, що Медея, як і сама вона, походить з роду бога сонця, Геліоса.

Рушили аргонавти в дальшу путь. Багато ще довелось подолати їм небезпек. Пропливли вони між Сциллою і Харібдою, де чекала б їх неминуча загибель, коли б не допомогла їм велика Зевсова дружина, Гера. Проминули вони і острів сирен і чули їх знадливий спів, що з непереможною силою тяг їх до сирен. Але співець Орфей ударив по струнах золотої кіфари, і пісня його перемогла чари пісень сирен. Нарешті, приплывли аргонавти до Планкт, вузької протоки, над якою склепінням здіймались величезні скелі. Море билося поміж скелями, хвилі кружляли під склепінням у страшному вирі, часом здіймаючись до самого верху склепіння. Навіть голуби, що приносили Зевсові амброзію, не пролітали неушкодженими попід цим склепінням, і щодня гинув один з них. Але й тут допомогла аргонавтам Гера; вона упросила Амфітріту втихомирити хвилі коло Планкт, і аргонавти живі й здорові минули їх.

Після довгої подорожі прибули аргонавти до острова феаків. Там привітно прийняв їх цар Алкіної. Могли відпочити від дорожніх небезпек аргонавти, але не пробули вони і дня у феакійців, як з'явився біля острова флот колхідців, і зажадали вони видати їм Медею. Почався б кривавий бій, якби Алкіної не розборонив ворогів. Алкіної вирішив, що Медея має бути видана колхідцям, якщо вона не дружина Ясона. Уночі послала вісника Алкіноїова дружина, Аreta, до Ясона, щоб сповістити йому про вирок Алкіноя. Тієї ж ночі Ясон і Медея виконали весільні обряди, і другого дня Ясон урочисто заприсягся перед зібраними феакійцями й колхідцями, що Медея — його дружина. Вирішив тоді Алкіної, що Медея має залишитись з чоловіком, і довелося колхідцям повернутись до Еста, не заволодівши Медеєю.

Відпочивши у гостинних феакійців, вирушили далі аргонавти. Довго пливли вони щасливо. Ось замріли вже в блакитній далині моря береги Пелопоннесу. Раптом знявся страшний вихор, і помчав «Арго» в море. Довго ніс вихор «Арго» по безкрайому морю і, нарешті, викинув «Арго» на пустинний берег. Глибоко загруз «Арго» у твані затоки, геть укритої водоростями. Відчай охопив аргонавтів. Керманич Лінкей, опустивши голову, сидів на кормі, втративши надію на повернення до Греції. Аргонавти сумні блукали по берегу, наче втративши всі сили, всю мужність. Усі бачили перед очима своїми загибелю. На допомогу Ясонові прийшли німфи. Вони відкрили Ясонові, що вихор заніс «Арго» в Лівію і що аргонавти на плечах повинні перенести «Арго» через Лівійську пустиню, піднявши його з мулу тоді, коли Амфітріта випряже коней із своєї колісниці. Ale коли ж випрягає Амфітріта з колісниці своїх коней? — цього не знали аргонавти. Раптом побачили вони, як з моря вибіг білоніжний кінь і прудко помчав пустинею. Зрозуміли аргонавти, що це кінь Амфітріти. Підняли «Арго» на плечі аргонавти і дванадцять днів несли його через пустиню, знемагаючи від спеки й спраги. Нарешті, дійшли вони до країни гесперід. Там указали їм гесперіди джерело, вибите із скелі Гераклом. Втамували спрагу герої, запаслися водою і вирушили на батьківщину. Ale аргонавти ніяк не могли знайти вихід у море. Вони були не в морі, а в озері Трітона. За порадою Орфея, присвятили вони богові озера триножник. З'явився перед аргонавтами прекрасний юнак. Він подав герою Евфемові грудку землі, як знак гостинності, і вказав аргонавтам вихід у море. Принесли в жертву аргонавти барана. Перед «Арго» з'явився бог Трітон і вивів «Арго» повз білі скелі, через вир у відкрите море. З Трітонового озера припливли аргонавти до острова Кріту і хотіли запастися там водою для дальнього плавання. Ale не допускав їх на берег Кріту мідний велетень Талос, подарований Міносові самим громовержцем Зевсом. Талос охороняв володіння Міноса, оббігаючи ввесь острів. Ale Медея своїми чарами приспала Талоса. Упав Талос на землю, і випав у нього мідний цвях, що замикав єдину жилу, якою текла кров Талоса. Ринула на землю Талосова кров, подібна до розплавленого свинцю, і вмер велетень. Аргонавти могли тепер безперешкодно пристати до берега й запастись водою.

По дорозі від Кріту до Греції упustив герой Евфем грудку землі, дану йому Трітоном, у море, і з неї утворився острів, названий аргонавтами Каллістою. Цей острів згодом заселили нащадки Евфема, і став він зватись Ферою.

Після цього буря застала аргонавтів у морі. Темної ночі розходилася буря. Аргонавти боялись щохвилини наткнутись на підводний камінь або розбитись об узбережні скелі. Коли це ясним світлом блиснула над морем золота стріла і осяяла все навколо, за нею блиснула друга, третя. Це бог Аполлон освітлював своїми стрілами дорогу аргонавтам. Вони пристали до острова Анафи і переждали, поки стихне буря. Ущухла, нарешті, буря, заспокоїлися хвилі моря, і повіяв попутний вітер. «Арго» спокійно понісся по блакиті моря. Більш не зустрічали аргонавти небезпек на своєму шляху і незабаром прибули до жаданої гавані Іолка.

Коли аргонавти прибули в Іолк, принесли вони багату жертву богам, що допомагали їм під час небезпечного плавання. Дуже раділи всі в Іолку і святкували повернення аргонавтів; усі славили великих героїв і вождя їх Ясона, що здобув золоте руно.

Аргонавти: „Ясон і Медея в Іолку. Смерть Пілея.“ Викладено за поемою Овідія „Метаморфози“

Підступний Пелій не додержав слова, він не повернув Ясонові владу його предків. Затаїв Ясон образу і надумав жорстоко помститись Пелієві. І тут прийшла йому на допомогу Медея. Незабаром випала й нагода для помсти. Старезний батько Ясона, Есон, довідавшись, що Медея — велика чарівниця, забажав, щоб повернула вона йому молодість. Сам Ясон прохав Медею відмолодити його батька. Обіцяла виконати цю просьбу Медея, якщо тільки допоможе їй Геката.

Коли настав повний місяць, опівночі вийшла Медея з дому в темному одязі, боса, з розпущенім волоссям. Усе навколо поринуло в глибокий сон, усюди панувала німа тиша. Мовчки йде залита світлом місяця Медея. Зупинилася Медея там, де сходяться три шляхи, підняла руки й тричі голосно вигукнула. Опостилася вона на коліна й почала шептати заклинання. Вона заклинала ніч, небесні світила, місяць, землю, вітри, гори й ріки. Вона благала богів лісів і ночі з'явитися їй. Вона молила велику Гекату почути її і допомогти їй. Почула її Геката, і з'явилася перед Медесю колісниця, запряжена крилатими драконами. Дев'ять днів і дев'ять ночей збирала Медея на цій колісниці чарівне зілля й коріння в горах, у лісах, по берегах річок і моря. Коли ж повернулась вона до Ясонового дому, то поставила два вівтарі: один — Гекаті, другий — богині молодощів. Викопала вона перед вівтарями дві ями і над ними принесла в жертву похмурій богині пітьми й чаклунства, Гекаті, чорні вівці, вчиняючи їй возливання молоком і медом. Звернулась Медея до підземних богів Аїда й Персефони і благала їх не віднімати у старого Есона життя. Потім звеліла привести Есона. Чарами своїми приспала вона його і поклала Есона на чарівне зілля. В мідному казані зварила Медея чарівне зілля. Закипіло зілля і вкрилося білою піною. Сухою гілкою з вікового дерева мішала зілля Медея. І гілка зазеленіла, вкрилася листям, і з'явилися на ній зелені плоди. Всюди, де тільки падали краплі з піни зілля, виростали квіти і трави. Побачивши, що зілля готове, Медея мечем перерізала горло старому Есонові і випустила його старечу кров. Через широку рану влила вона в жили Есонові чарівне зілля. І, о чудо! Волосся старого, доти біле, як сніг, потемніло, зникли зморшки на обличчі, щезла стареча худорба, на щоках знов заграв рум'янець. Прокинувся Есон і побачив себе молодим і дужим.

Після того, як Медеї вдалося вернути молодість Есонові, вона зважилась, склавши підступний план, помститись на старому Пелієві за те, що той одурив Ясона й не повернув йому влади над Іолком.

Умовила Медея Пелійових дочок вернути їх батькові молодість, а щоб іще дужче впевнились вони у її чараг, вона привела барана, заколола його й кинула в казан із зіллям. Тільки-но занурився заколотий баран у казан, як зараз же вискочило з казана жваве ягня. Дивувалися Пелійові дочки на це чудо, і погодились вони спробувати вернути їх батькові молодість.

Медея приготувала зілля, але не таке, яке зготувала вона, щоб вернути молодість батькові Ясона. Не мало чарівної сили це зілля. Приспала Медея своїми заклинаннями Пелія, привела в його спальню дочок і звеліла їм перерізати горло їх батькові. Та дочки не зважувались.

— Легкодухі! — гукнула Медея. — Швидше ж оголіть меч, випустіть із жил батька вашого його старечу кров, а я ввіллю йому молодої.

Не зважуються Пелійові дочки завдати сплячому батькові смертельного удару. Нарешті, відвернувшись, одна за одною почали вони завдавати батькові ударів мечем. Прокинувся Пелій, смертельно поранений, підвівся він на ложі і, простягаючи слабнучі руки до дочок, із стогоном сказав:

— О доњьки, що ви робите! Що змусило вас зняти руки на вашего батька?

Опустилися з жаху руки в дочок Пелія. Бліді, стоять вони, свідомість покидає їх. А Медея підбігла до ложа Пелія, встремила йому в горло свій ніж, розкрайла тіло його на

шматки і повкидала їх у киплячий казан. З'явилася у спальні Пелія колісниця, запряжена крилатими драконами, і на ній зникла Медея з очей збожеволілих від жаху дочок Пелія.

Син Пелія, Адраст, справив пишний похорон батька, а після похорону — ігри в честь загиблого. У них взяли участь найбільші герої Греції. Суддею на іграх був сам Гермес. Кастор, Полідевк і Евфем змагалися в перегонах на колісницях, Адмет і Мопс — в кулачному бою, Атлант з Пелеєм — у боротьбі. У бігу всіх переміг Іфікл.

Але не пощастило Ясонові здобути владу над Іолком. Адраст не дозволив йому залишитися в Іолку, він вигнав його з Іолка за вбивство дружиною його, Медесю, Пелія. Покинув батьківщину Ясон і подався з Медесю в Корінф.

Аргонавти: „Ясон і Медея в Корінфі. Смерть Ясона“

Викладено за трагедією Евріпіда "Медея"

Після вбивства Пелія вигнані з Іолка Ясон і Медея оселились у царя Креонта в Корінфі. Два сини народились у Медеї. Здавалось, щасливі мали бути навіть і на чужині Ясон і Медея. Та не судила доля щастя ні Ясонові, ні Медеї. Ясон, полонившись вродою дочки Креонта, Главки, зрадив клятвам, даним у Колхіді Медеї ще тоді, коли дістав від неї чарівну мазь. Він зрадив ту, за допомогою якої вчинив великий подвиг. Він вирішив одружитись з Главкою, і цар Креонт погодився віддати свою дочку за дружину знаменитому героєві.

Коли Медея дізналась про зраду Ясона, розpac пройняв її. Як і раніше, любила Медея Ясона. Наче обернувшись у бездушний камінь, сиділа Медея, поринувши в смуток. Вона не їла, не пила, не слухала слів утіхи. Потроху шалений гнів охоплював Медею. Не може змириться невгамовний дух Медеї. Хіба може стерпіти вона, дочка царя Колхіди, сина світлосяяного Геліоса, щоб перемогли вороги її, щоб вони знущались з неї? Ні, страшна в гніві Медея, помста її має бути жахлива у своїй жорстокості. О! Медея помститься і на Ясонові, і на Главці, і на батькові її Креонтові.

Усе клене Медея в несамовитому гніві. Вона проклинає дітей своїх, проклинає Ясона. Страждає Медея і благає богів, щоб відібрали вони відразу в неї життя ударом блискавки. Що, крім помсти, залишилося їй у житті? Смерть кличе Медея, це буде кінцем її муки, смерть звільнить її від горя. За що так жорстоко повівся з нею Ясон, з нею, що врятувала його, допомогла, приспавши дракона, здобути золоте руно, що заради врятування його заманила у засідку свого брата і вбила ради Ясона Пелія? Кличе Медея Зевса і богиню правосуддя Феміду за свідків того, як несправедливо повівся з нею Ясон. Все дужча й дужча рішучість Медеї помститься на Ясонові.

Та ось приходить Креонт. Він заявляє Медеї, що вона мусить негайно покинути Корінф. Боїться Медеї Креонт, він знає, яка страшна Медея в гніві, знає, які могутні чари її; адже вона може згубити і дочку його, і його самого.

А Медея, щоб виграти час для помсти, удає, що скоряється Креонтові, що визнає його право вигнати її, але просить його тільки про одно — дозволити її залишитись ще на один день у Корінфі. Погодився Креонт, не підозріваючи того, що цим сам прирік він себе на загибель; але він погрожує Медеї, що віддасть на страту і її, і її синів, якщо застане в Корінфі Медею проміння сонця на сході. Знає Медея, що страти їй нема чого боятись. Швидше від неї загине Креонт, недаремно присягалася вона блідоликою богинею Селеною і своєю покровителькою Гекатою згубити своїх ворогів. Ні, не вона, а вони не уникнуть кари. Невже стане вона, онука бога Геліоса, посміховищем нащадків Сізіфа і нареченої Ясона!

Даремно каже Медеї Ясон, що для її добра і для добра дітей одружиться він з Главкою, що сини його знайдуть опору в своїх майбутніх братах, якщо пошлють йому боги дітей у новому шлюбі. Не може Медея вірити щирості Ясонових слів, вона докоряє Ясонові за зраду, погрожує йому гнівом богів, не хоче вона слухати його. Тепер ненависний їй Ясон, якого так кохала вона колись, для якого забула отця, неньку, брата й батьківщину. Розгніваний відходить Ясон, а вслід йому несуться насмішки й погрози Медеї.

У цей час приходить до Корінфа, по дорозі з Дельф у Троїсену Егей, цар Афін. Приязно вітає він Медею і запитує її, чим вона за смучена. Оповідає про своє горе Медея і благає царя Афін дати їй вигнанниці, забутій чоловіком, притулок в Афінах. Вона обіцяє Егесеві допомогти йому своїми чарами, обіцяє, що матиме він чис ленних нащадків, не залишиться бездітним, як досі, тільки б дав притулок їй. Присягається Егей дати притулок Медеї. Він присягається богинею землі Гесю, Геліосом, Медеїним дідом, усіма богами Олімпу, що не видасть він Медею її ворогам. Тільки одну умову ста вить Егей Медеї: вона сама повинна, без його допомоги, прийти до Афін, бо не хоче він сваритися з царем Корінфа.

Забезпечивши себе притулком, Медея починає виконувати за думану помсту. Вона наважується не тільки згубити Креонта й дочку його Главку, а й повбивати своїх дітей, дітей Ясона. Вона посилає свою служницю до Ясона. Приходить Ясон. Покірну удає з себе Медея, ніби примирилася вона з своєю долею і з рішенням Ясона, і просить його тільки про одно, щоб він умовив Креонта залишити в Корінфі її синів. Приходять і діти. Побачивши їх, плаче Медея, вона обнімає, цілує своїх синів, вона любить їх, але жадоба помсти дужча від любові до дітей.

Але як згубити Главку і Креонта? I ось під приводом того, що вона прагне схилити Главку, щоб залишилися її діти в новому домі Ясона, Медея посилає Главці в подарунок дорогоцінне вбрانня й золотий вінець. Оцей подарунок і несе з собою загибелю. Тільки-но вдягла Главка вбрання і вінець, надіслані Медеєю, як отрута, що нею насичені вони були, просочилася в її тіло; як мідний обруч, стискає їй голову вінець. Одяг палить вогнем її тіло. В страшних муках умирає Главка. Поспішає до неї на допомогу батько, він обнімає нещасну дочку, але одяг прилипає й до нього. Він намагається відірвати цей одяг від тіла, але з ним разом відриває й шматки свого тіла. I Креонт загинув від дару Медеї.

З тріумфом чує Медея, стоячи біля свого палацу, про загибелю Креонта і Главки, але їх смерть не заспокоїла жадоби помсти в Медеї: адже вона наважилась убити своїх дітей, щоб завдати ще дужчих страждань Ясонові. Тепер спонукає Медею зважитись на це вбивство й те, що вона знає, яка доля загрожує її синам, коли Креонтові родичі мститимуться на них за злочин їх матері. Швидко пішла Медея до палацу, і зразу почулись там крики і стогін її синів. Рідна мати вбила їх. А Ясон, коли загинули Креонт і дочка його Главка від дружини його Медеї, в страху перед тим, що Креонтові родичі, помщаючись, згублять його синів, поспішає до себе в палац. Двері до палацу замкнені, і Ясон хоче зламати їх. Як ось у повітря на запряженій драконами колісниці, надісланій богом Геліосом, з'являється Медея; біля ніг її лежать вбиті нею сини. Жах охопив Ясона. Він благає Медею залишити йому хоч би тіла його синів, щоб він сам міг поховати їх. Але й цієї втіхи не дає йому Медея і швидко зникає на чудесній колісниці.

Бездісне було все дальнє життя Ясона. Ніде не знаходив він собі пристановища надовго. Раз проходив він через Істм, повз те місце, де стояв витягнений на берег корабель "Арго", присвячений аргонавтами богу моря, Посейдонові. Натомлений Ясон приліг у затінку "Арго" під його кормою, щоб відпочити, і заснув. Коли Ясон спокійно спав, звалилася крма спорохнявілого "Арго" і поховала під своїми уламками сплячого Ясона.

Троянський цикл: „Елена, дочка Зевса і Леди“

Міфи троянського циклу викладені за поемою Гомера "Іліада", трагедіями Софокла "Аякс-бічоносець", "Ділоктет", Евріпіда "Іфігенія в Авліді", "Андромаха", "Гекуба", поемами Вергілія "Енеїда", Овідія "Героїні" та за уривками ряду інших творів

Колись славетний герой Тіндарей був вигнаний із свого царства Гіппокоонтом. Після довгого блукання знайшов він притулок у царя Етолії, Фестія. Полюбив цар Фестій героя і віддав йому за дружину свою прекрасну, як богиня, дочку Леду. Коли великий Зевсів син Геракл переміг Гіппокоонта і вбив його та всіх його синів, повернувся Тіндарей з прекрасною дружиною свою в Спарту і почав там правити.

Четверо дітей мала Леда. Прекрасна Єлена і Полідевк були дітьми Леди і громовержця Зевса, а Клітемнестра і Кастрор були дітьми Леди і Тіндарея.

Прекрасна була Єлена. Жодна з смертних жінок не могла зрівнятися з нею красою. Навіть богині заздрити їй. По всій Греції громіла слава Єлени. Знаючи про її божественну вроду, викрав її у Тіндарея великий герой Аттики Тесей, але Єленині брати, Полідонк і Кастрор, визволили сестру і повернули її в батьківський дім. Одим за одним приходили до палацу Тіндарея женихи свататись за пре-красну Єлену, кожен хотів назвати її, найвродливішу з жінок, своєю дружиною. Не зважувався Тіндарей віддати Єлену за когось з геройів, що приходили до нього, він боявся, що інші геройіз заздроців до щасливця почнуть з ним боротьбу і виникнуть великі чвари. Нарешті, хитромудрий герой Одіссея дав таку пораду Тіндареєві:

— Нехай прекрасна Єлена вирішить сама, чиєю дружиною хоче вона стати. А всі женихи нехай заприсягнуться в тім, що ніколи не здіймуть вони зброї на того, кого вибере Єлена чоловіком, а всіма силами допомагатимутъ йому, якщо покличе він їх у біді собі на допомогу.

Послухався Тіндарей Одіссеїової поради. Усі женихи заприсяглись, а Єлена вибрала одного з них, і цим обранцем був прекрасний син Атрія, Менелай.

Одружившися з прекрасною Єленою Менелай. Після смерті Тіндарея він став царем Спарти. Спокійно жив він у палаці Тіндарея. не підозрюючи, скільки лиха принесе йому шлюб з прекрасною Єленою.

Троянський цикл: „Пелей і Фетіда“

Знаменитий герой Пелей був сином мудрого Еака, сина Зевса дочки річкового бога Асопа, Егіни. Братом Пелея був герой Теламон, друг найбільшого з геройів — Геракла. Довелось тікати з батьківщини Пелеєві і Теламонові, бо вони вбили із заздроців свого зведеного брата. Пелей подався у багату Фтію. Там прийняв його герой Еврітіон і дав йому третю частину своїх володінь, а за дружину дав йому свою дочку Антігону. Та недовго залишився у Фтії Пелей. Під час Калідонського полювання він ненароком вбив Еврітіона. Засмучений цим нещастям, покинув Пелей Фтію і пішов в Іолк. І в Іолку чекало нещастя Пелея. В Іолку полонилась його красою дружина царя Акаста і схилила його забути про дружбу до Акаста. Відштовхнув Пелей дружину свого друга, а вона, помищаючись на ньому, обмовила його перед чоловіком. Повірив дружині Акаст і вирішив згубити Пелея. Якось під час полювання на лісистих схилах Пелігону, коли стомлений полюванням Пелей заснув, Акаст сховав чудодійний меч Пелея, який подарували йому боги. Ніхто не міг устояти в бою з Пелеєм, коли він бився цим мечем.

Акаст був певний, що, позбувши свого чудодійного меча, загине Пелей, роздертий дикими кентаврами. Але на допомогу Пелеєві прийшов мудрий кентавр Хірон. Він допоміг героєві відшукати чудодійний меч. Кинулись на Пелея дики кентаври, готові роздерти його, але він легко відбив їх своїм чудодійним мечем. Врятувався Пелей від неминучої загибелі. Відомствив Пелей і зрадників Акастові. Він з допомогою Діоскурів, Кастрою і Полідевка, здобув багатий Іолк і вбив Акаста та його дружину.

Коли титан Прометей відкрив велику таємницю, що від шлюбу Зевса з богинею Фетідою має народитись син, який буде могутніший від батька і скине його з трону, він порадив богам віддати Фетіду в дружину Пелеєві, бо від цього шлюбу народиться великий герой. Так і вирішили зробити боги; одну тільки умову поставили боги: Пелей повинен був перемогти богиню в єдиноборстві, Коли бог Гефест повідомив Пелеєві про волю богів, Пелей пішов у той Гrot, в якому часто відпочивала Фетіда, випливаючи з глибини моря. Сховався в гроті Пелей і став чекати. Ось піднялась з моря Фетіда і увійшла в Грот. Кинувся на неї Пелей і обхопив своїми могутніми руками. Намагалась вирватись Фетіда. Вона оберталася в левицю, змію, вона перетворювалася у воду, але не ви-пускав її Пелей. Переможена була Фетіда, тепер вона повинна була стати Пелейовою дружиною.

У просторій печері кентавра Хіона відсвяткували боги весілля Пелея з Фетідою. Розкішний був весільний банкет. Усі боги Олімпу брали в ньому участь. Гучно лунала золота кіфара Аполлона, під її звуки співали музи про велику славу, що судилася синові Пелея й богині Фетіди. Бенкетували боги. Ори і харити водили під спів муз і гру Аполлона танок, а серед них вирізнялися своєю величною красою богиня-войовниця Афіна і юна богиня Артеміда, але всіх богинь переважала красою вічно юна богиня Афродіта. Брали участь у танку і бистрій, як мисль, вісник богів Гермес, і шалений бог війни Арес, що забув про криваві битви. Розкішно обдартували боги молодят. Пелесві подарував Хірон свій спис, ратище якого зроблено було з твердого, як залізо, ясена, що виріс на горі Пеліон; володар морів Посейдон подарував йому коней, а інші боги — чудодійну зброю.

Веселилися боги. Одна тільки богиня розбрата Еріда не брала участі у весільному банкеті. Самотньо блукала вона біля печери Хіона, глибоко затаївши в серці образу за те, що не покликали її на бінкет. Придумала, нарешті, богиня Еріда, як помститись богам, як розпалити між ними. Взяла вона золоте яблуко з далеких садів Гесперід; одне тільки слово було написано на цьому яблуці — "найвродливіші". Тихо підійшла Еріда до банкетного столу і, для всіх незрима, кинула на стіл золоте яблуко. Побачили боги яблуко, підняли й прочитали на ньому напис. Але яка з богинь найвродливіша? Зараз виникла суперечка між трьома богинями: дружиною Зевса — Герою, войовницею Афіною і богинею кохання золотосяйною Афродітою. Кожна з них хотіла дістати це яблуко, жодна не хотіла уступити його іншій. Звернулися до царя богів і людей Зевса богині і домагались розв'язати їх суперечку.

Відмовився Зевс бути суддею. Він узяв яблуко, віддав його Гермесові і звелів йому вести богинь в околиці Трої, на схили високої Іди. Там мав вирішити прекрасний син царя Трої Пріама, Паріс, якій з богинь повинно належати яблуко, яка з усіх їх «найвродливіша». Так скінчився весільний банкет Пелея суперечкою богинь. Багато лиха мав принести людям цей спір трьох богинь.

Троянський цикл: „Суд Паріса“

Швидко полинули Гермес і три богині на схили Іди до Паріса. Паріс, Пріамів син, пас у цей час стада. Перед народженням Паріса мати його Гекаба бачила страшний сон: вона бачила, як пожар загрожував знищити всю Трою. Злякалася Гекаба, розповіла вона свій сон чоловікові. Звернувся Пріам до провісника, а той сказав йому, що у Гекаби народиться син, який буде винуватцем загибелі Трої. Тому Пріам, коли народився у Гекаби син, звелів своєму слузі Аге-лаєві віднести його на високу Іду і кинути там, у лісових хащах. Але не загинув син Пріама — його вигодувала ведмедиця. Через рік знайшов його Агелай і виховав, як рідного сина, назвавши Парісом. Виріс серед пастухів Паріс і став надзвичайно вродливим юнаком. Він вирізнявся серед своїх однолітків силою. Часто рятував він не тільки стада, а й своїх товаришів від нападів диких звірів та розбійників і так прославився серед них своєю силою й хоробрістю, що вони назвали його Олександром (захисником мужів). Спокійно жив Паріс серед лісів Іди. Він був цілком задоволений своєю долею.

До цього саме Паріса і з'явилися богині з Гермесом. Злякався Паріс, побачивши богинь і Гермеса. Він хотів утекти від них, та хіба міг урятуватись він втечею від бистрого, як мисль, Гермеса? Зупинив Паріса Гермес і ласково заговорив з ним, простягаючи йому яблуко:

— Візьми це яблуко, Парісе, — сказав Гермес, — ти бачиш, перед тобою стоять три богині. Віддай яблуко тій з них, яка найвродливіша. Зевс звелів тобі бути суддею в суперечці богинь.

Зніяковів Паріс. Дивиться він на богинь і не може вирішити, яка з них найвродливіша. Тоді почала кожна з богинь умовляти юнака віддати яблуко їй. Вони обіцяли Парісові великі нагороди. Гера обіцяла йому владу над усією Азією, Афіна — воєнну славу й перемоги, а Афродіта обіцяла йому за дружину найвродливішу із смертних жінок, Єлену, дочку громовержця Зевса й Леди. Недовго думав Паріс, почувши обіцянку Афродіти: він віддав

яблуко їй. Отже, най-вродливішою з богинь була визнана Парісом Афродіта. З того часу Паріс став улюбленим Афродіти, і вона в усьому почала йому допомагати, до чого б він не взявся. А Гера й Афіна зненавиділи Паріса, зненавиділи вони й Трою і всіх троянців і надумали погубити місто й увесь народ.

Троянський цикл: „Паріс повертається до Трої“

Після зустрічі з богинями Паріс недовго залишався в лісах Іди. Пріам, бачачи, що дружина його Гекаба не може втішитись і все сумує за втраченим сином, влаштував багаті ігри на честь загиблого, як думав він, сина. Як нагорода переможцеві призначений був найкращий бик із стада царя Пріама. Цей бик був саме в тій череді, яку пас Паріс. Шкода було Парісові розлучатися з биком, якого він дуже любив, і він сам повів його до міста. У Трої побачив Паріс змагання героїв. Розпалося в нім серце жадобою перемоги. Він узяв участь і переміг усіх, навіть могутнього Гектора.

Розгнівались Пріамові сини на те, що їх переміг якийсь пастух. Пріамів син Деїфоб вихопив меч і хотів убити Паріса. Зляканий Паріс кинувся до вівтаря Зевса і в нього шукав порятунку. Побачила його біля вівтаря віща дочка Пріамова, Кассандра. Відразу зрозуміла вона, хто цей пастух. Зраділи Пріам і Гекаба, що знайшли втраченого сина, і з великим торжеством повели його до палацу. Даремно Кассандра застерігала Пріама, даремно нагадувала вона йому, що доля призначила Парісові бути причиною загибелі Трої. Ніхто не звернув уваги на слова віщої Кассандри. Адже бог Аполлон прирік Кассандру на сумну долю: ніхто не вірив її провіщенням, хоч здійснювалось усе, що вона провіщала.

Троянський цикл: „Паріс викрадає Єлену“

Минуло багато днів, відтоді як повернувся Паріс у дім отця свого Пріама. Здавалось, що та зміна, яка сталася в його житті, змусила його забути про дар, обіцянний йому Афродітою за золоте яблуко. Тепер він був царевичем, а не звичайним, нікому невідомим пастухом. Але Афродіта сама нагадувала йому про прекрасну Єлену й допомогла своєму улюбленню збудувати чудовий корабель, і він зібрався вже відплисти в Спарту, де жила Єлена. Даремно почав застерігати його віщий син Пріама, Гелен. Він пророкував загибелі Парісові. Нічого не хотів слухати Паріс. Він зійшов на корабель і вирушив у далеку путь безкрайм морським простором. Розпач охопив Кассандру, коли побачила вона, як віддалявся швидкохідний корабель Паріса від рідних берегів. Простерши до неба руки, вигукнула віща Кассандра:

— О, горе, горе великий Трої і всім нам! Бачу я: охоплений полум'ям священний Іліон, скривлені лежать повалені в прах його сини! Я бачу: ведуть у неволю чужинці плачучих троянських жон і дів!

Так вигукувала Кассандра, але ніхто не зважив на її пророцтво. Ніхто не зупинив Паріса.

А він плив усе далі й далі. Знялася на морі страшна буря. Не спинила й вона Паріса. Минув він багату Фтію, Саламін і Мікени, де жили майбутні вороги його, і прибув, нарешті, до берегів Лаконії. Причалив Паріс у гирлі Евроту і вийшов із своїм другом Енеєм на берег. З ним пішов він до царя як гость, що не замішляв нічого злого.

Радо привітав Менелай Паріса і Енея. На честь гостей приготував він багату трапезу. Під час цієї трапези вперше побачив Паріс прекрасну Єлену. Сповнений захоплення, дивився він на неї, милуючись її неземною красою.

Полонилася красою Паріса і Єлена, він був прекрасний у своєму багатому східному вбранні. Минуло кілька днів. Менелаєві треба було їхати на Кріт. Від'їджаючи, просив він Єлену дбати про гостей, щоб нічого їм не бракувало. І гадки не мав Менелай, якої кривди завдали йому ці гости.

Коли Менелай поїхав, Паріс зараз же вирішив скористатися з його від'їзду. З допомогою Афродіти він умовив ніжними речами прекрасну Єлену покинути дім чоловіка і втекти з ним у Трою. Дала згоду Єлена Парісу. Потай повів Паріс прекрасну Єлену на свій корабель;

викрав він у Менелая дружину, а з нею і його скарби. Усе забула Єлена — чоловіка, рідну Спарту і дочку свою Герміону заради любові до Паріса.

Покинув корабель Паріса гирло Евроту, повізши з собою багату здобич. Швидко нісся корабель по морських хвилях назад до троянських берегів. Радів Паріс, з ним була найвродливіша з смертних жінок, Єлена. Як ось, коли корабель плив далеко від берегів у відкритому морі, зупинив його могутній бог моря Нерей. Він виплив з морської глибини і провістив загибель Парісові і всій Трої. Збентежились Паріс і Єлена, але Афродіта заспокоїла їх і примусила забути це грізне провіщення. Три дні плив корабель під охороною Афродіти спокійним морем. Швидко гнав його попутний вітер. Щасливо прибув він до троянських берегів.

Троянський цикл: „Менелай готовиться до війни проти Трої“

Як тільки прекрасна Єлена покинула з віроломним Парісом палац Менелая, боги зараз же послали вісницю богів Іріду до Менелая на Кріт. Швидко полинула на своїх райдужних крилах Іріда з Олімпу, вмить постала вона перед Менелаєм і сповістила про горе, що спіткало його. Зараз же вирушив Менелай додому. Хутко доплив він до Спарти. Страшенно розгніався він, побачивши, що зрадила його Єлена і що викрадено його скарби. Зараз поїхав Менелай до свого брата Агамемнона, щоб порадитися з ним, як помститись Парісові за його віроломство. Агамемнон з повним співчуттям прийняв свого брата і порадив йому зараз же зібрати усіх тих героїв, які колись заприсяглися всіма силами допомагати йому в нещасті.

З цими г ями та їх військами радив Агамемнон іти війною на Трою. Менелай прийняв пораду Агамемнона і разом з ним вирушив перш за все до старезного царя Нестора в Пілос.

Одним з наймудріших греків був старець Нестор. Багато бачив він героїв на своєму довгому віку, у багатьох славетних подвигах брав він сам участь. Великий мав досвід Нестор у воєнній справі. Вже третє покоління героїв бачив Нестор.

Радо привітав Нестор Менелая й Агамемнона. Страшенно обурився на Паріса старий Нестор. Він сам вирішив узяти участь у поході проти Трої і надумав узяти з собою синів своїх, Фразімеда та Антілоха. Погодився Нестор об'їхати разом з Атрідами й героїв Греції, щоб спонукати їх усіх взяти участь у поході.

Багато героїв вирішили взяти участь у поході. Одні з них узяли участь через те, що зобов'язувала їх присяга, а інші пішли в похід тому, що велика була їх жадоба воєнних подвигів. Вирішили вирушити проти Трої: цар Аргоса Діомед, син великого Тідея, рівний силою богу Аресові; мудрий син царя Еубеї Паламед; могутній онук Міноса, цар Кріту Ідоменей; друг Геракла Філоктет; йому дав стріли свої перед смертю Геракл. Без цих стріл, як провістив оракул, не можна було здобути Трої. Взяли участь у поході і два Аякси: могутній син Гераклового друга, Теламона, Аякс, цар Саламіна — рівного йому силою не було нікого серед героїв; і син героя Оїлея, Аякс з Локріди. Багато й інших героїв взяло участь. Треба було примусити виступити в похід і царя Ітаки, хитромудрого Одіссея, Лаертового сина. Не хотілось кидати Ітаки Одіссеєві. Адже він тільки недавно одружився з прекрасною Пе-нелопою, і в них тільки що народився перший син Телемах. Невже ж доведеться покинути йому мирне життя і палко люблених дружину й сина і плисти далеко під мури Трої, може, навіть для того, щоб ніколи не повернутися на батьківщину? Тому, коли Одіссея дізнався, що Менелай з Агамемноном, Нестором і Паламедом прибули в Ітаку, він надумав одурити їх. Удавши з себе збожеволілого, він почав орати свої лани, запрігши в плуг вола й осла, а засівав він поле сіллю. Першим збагнув хитроощі Одіссея Паламед і вирішив змусити Одіссея признатись у них. Він узяв сповітого в пелюшки Телемаха і поклав його в борозні, якою йшов Одіссея. Спинився Одіссея. Хоч яке велике було його бажання залишитись на Ітакі, все-таки не міг він заради цього згубити свого єдиного сина. Так Паламед виявив, що Одіссея тільки прикидався божевільним, і довелось Одіссеєві покинути рідну Ітаку, дружину й сина і йти на довгі роки аж під мури Трої. З того часу зненавидів

Одіссея Паламеда і задумав помститись на ньому за те, що він примусив його взяти у поході.

Троянський цикл: „Ахілл“

Ще одного героя повинні були заохотити герої до участі в поході. Це був юний Ахілл, син царя Пелея й богині Фетіди. Провісник Калхас провістив Атрідам, що тільки в тому разі здобудуть вони велику Трою, якщо участь у поході братиме Ахілл. Безсмертну славу судила доля Ахіллові. Він мав бути найбільшим з героїв, які битимуться під мурами Трої. Великі будуть подвиги Ахілла, але не повернеться він живим з-під Трої, загине він у розквіті сил, уражений стрілою. Знала богиня Фетіда, що судилося її синові. Всіма силами намагалась вона підвернути ту грізну долю. Коли був ще немовлям Ахілл, вона натирала тіло його амброзією і тримала його в огні, щоб зробити сина невразливим і таким чином дати йому безсмертя. Але одного разу віючі, коли Фетіда поклала немовля Ахілла в огонь, прокинувся Пелей. Вжахнувся він, побачивши, що його син в огні. Вихопивши меч, кинувся він до Фетіди. Злякалась богиня, втекла від страху з Пелейового палацу і заховалась у безодні моря в чертогах отця свого Нерея. А Ахілла Пелей віддав на виховання своєму другові, кентавру Хірону. Вигодував Хірон Ахілла мозком ведмедів і печінкою левів. Виріс могутнім героєм Ахілл. Мавши всього тільки шість років від роду, він убивав лютих левів і вепрів і без собак наздоганяв оленів, такий бистрий і легкий був у бігу Ахілл. Не було рівного Ахіллові в умінні володіти збрєю. Навчив його також Хірон грati на солодкозвучній кіфарі й співати. Не забувала і Фетіда свого сина, часто випливала вона з морської глибини, щоб побачитись із сином. Скрізь і завжди піклувалась Фетіда про свого сина.

Коли Ахілл виріс і став прекрасним юнаком, по всій Греції рознеслася звістка, що збирає героїв Менелай у похід на Трою. Фетіда, знавши, яка доля загрожує Ахіллові, скovalа його на острові Скіросі, в палаці царя Лікомеда. Там жив серед царських дочок Ахілл, одягнений в жіноче вбрання. Ніхто не знов, де переховується Ахілл. Але провісник Калхас відкрив Менелаєві його скованку. Зараз же зібрались у путь Одіссея з Діомедом. Одіссея придумав гаку хитрість. Під виглядом купців прибули на Скірос Діомед та Одіссея і пішли до палацу Лікомеда. Вони розкладали перед царівнами свій крам: розкішні тканини, золоті намиста, обручки, сережки, гаптовані золотом покривала, а між цим крамом покладали вони меч, шолом, щит, поножі і панцир. Царівни з захопленням розглядали золоті оздоби й багаті тканини, а Ахілл, що стояв серед них, дивився лише на зброю. Раптом біля палацу залунали воєнні поклики, засурмили сурми й забряжчала зброя. Це супутники Діомеда й Одіссея вдарили мечами у щити і подали воєнний клич. Вжахнувшись, розбіглися цареві дочки, а Ахілл, скопивши меч і щит, кинувся назустріч ворогам. Він думав, що вчинено напад на Лікомедів палац. Так упізнали Ахілла Одіссея і Діомед. З великою радістю погодивсь Ахілл брати участь у поході проти Трої. З ним вирушив і його вірний друг Патрокл, і мудрий старець Фенікс. Пелей же дав своєму синові ту зброю, яку дістав він колись як дарунок від богів на весіллі своєму з богинею Фетідою, дав йому і спис, подарований йому Хіроном, і коней, одержаних від Посейдона.

Троянський цикл: „Троя“

Велика й могутня була Троя, проти якої зібрались виступити герої Греції. Заснував Трою Іл, правнук героя сина Зевса Дардана й плеяди Електри. Дардан прийшов з Аркадії до царя Тевкра. Тевкар віддав за Дардана дочку свою, а в придане дав йому частину своєї землі, на якій і засновано місто Дарданію. Внуком Дардана був Трос, а його сином був Іл. Він у Фрігії взяв раз участь у змаганні героїв і скоро переміг їх одного за одним. В нагороду за цю перемогу одержав він п'ятдесят дів і п'ятдесят юнаків. Дав йому цар Фрігії також перісту корову і сказав, щоб він ішов за коровою і там, де зупиниться корова, заснував місто. Велику славу обіцяв оракул, зі слів царя Фрігії, цьому місту. Іл зробив так, як сказав йому цар Фрігії.

Пішов він за коровою, а вона зупинилась саме на горбі богині Ате. На цьому горбі і почав Іл будувати місто. Він зняв руки до неба і благав Зевса послати йому знамення того, щоб благословив громовержець його справу. Уранці, вийшовши з свого шатра, Іл побачив перед собою вирізблений з дерева образ Афіни Паллади; це й був той палладій, який мав охороняти нове місто. За царювання їла тільки та частина Трої була обнесена муром, яка знаходилась на горбі, а підгірна частина міста була незахищена. Мур навколо цієї частини міста побудували Посейдон і Аполлон, які, з величчя богів, мали служити в царя Трої Лаомедонта, Ілового сипа. Незламний мур вивели Посейдон і Аполлон навколо Трої. Тільки в одному місці можна було зруйнувати мур — там, де працював герой Еак, що допомагав богам у праці.

В той час, коли герої Греції збиралися в похід на Трою, в ній правив Ілів онук Пріам; один тільки він залишився живий з дітей царя Лаомедонта, після того як здобув Трою Зевсів син Геракл. Багатий був Пріам. Розкішний і величний був палац його, в якому жив він з дружиною своєю Гекабою. Разом з Пріамом жили й п'ятдесят його синів та дочок. Серед Пріамових синів особливо славився своєю хоробрістю й силою благородний Гектор.

Могутня була Троя. Великі труднощі мали подолати грецькі герої в їх боротьбі з воювничими троянцями, але зате й велика слава та багатюща здобич чекала тих, хто переможе троянців і заволодіє Троєю.

Троянський цикл: „Перші дев'ять років облоги Трої“

Викладено за різними творами античних письменників

Зраділи греки, що скінчено їх довге плавання. Та коли наблизились вони до берегів, то побачили, що їх чекало вже сильне військо троянців під проводом Гектора, могутнього сина старого царя Трої Пріама. Як пристати грекам до берега? Як висадитись? Бачили всі герої, що загине той, хто перший ступить на троянський берег. Довго вагалися греки. Серед них був і герой Протесілай, він прагнув подвигів і готовий був перший зіскочити на берег і почати бій з троянцями. Але не зважувався він тому, що зновував про своє віддане: загинути має той з греків, хто перший торкнеться ногою троянської землі. Зновував це пророк Одіссея. І ось, щоб повести за собою героїв, але самому не загинути, Одіссея кинув на берег свій щит і спритно стрибнув на нього з корабля. Протесілай бачив, що Одіссея зіскочив на берег, але він не бачив, що скочив Одіссея не на троянську землю, а на свій щит. Протесілай вирішив, що один з греків уже ступив перший на троянську землю. Жадоба подвигів оволоділа Протесілаем. Все позабув він: забув про батьківщину і про прекрасну дружину свою, юну Лаодамію. Скочив з корабля на берег Протесілай і з оголеним мечем кинувся на ворогів. Потряс своїм важким списом великий Гектор і на смерть уразив він юного Протесілайя. Мертвим упав гой на берег. Він перший обагрив свою кров'ю троянську землю. Греки дружно кинулися з кораблів на ворогів. Закипів кривавий бій, подалися троянці, кинулися тікати і заховалися за неприступними стінами Трої. На другий день було укладено між греками і троянцями перемир'я, щоб підібрати загиблих воїнів і поховати їх.

Поховані всіх убитих, греки почали влаштовувати укріплений табір. Повитягали вони свої кораблі на берег і розташувалися великим табором вздовж моря від гір Сігейону до гір Ройтейону. З боку Трої вони захистили свій табір високим валом і ровом. На двох протилежних кінцях табору розбили свої шатри Ахілл і Аякс Тела-монід, щоб спостерігати за троянцями і не дати їм напасті несподівано на греків. У середині табору підносилось розкішне шатро царя Агамемнона, обраного греками проводирем всього війська. Тут, коло гаатра Агамемнона, був і майдан для народних зборів. Мудрий Одіссея поставив своє шатро коло майдану народних зборів, щоб у всякий час мати змогу вийти до зібраних і щоб завжди знати, що відбувається в таборі. Він, незважаючи на те, що раніше так не хотів брати участі в поході, тепер став лютим ворогом троянців і вимагав, щоб греки за всяку ціну здобули і зруйнували Трою.

Коли табір греків був упоряджений і укріплений, греки послали в Трою царя Менелая і хитромудрого Одіссея для переговорів з троянцями. Грецьких послів прийняв у своєму домі мудрий Антенор і влаштував для них розкішний бенкет. Всію душою бажав Антенор, щоб укладений був мир і задоволені були законні домагання Менелая. Довідавшись про прибуття послів, Пріам скликав народні збори, щоб обговорити домагання Менелая. Прийшли на збори всі троянці і Менелай з Одіссеєм. Менелай у короткій, сильній промові зажадав, щоб повернули йому троянці дружину його Єлену і всі скарби, викрадені Парісом. Після Менелая говорив Одіссеї. Заслухались троянці чудової промови мудрого царя Ітаки. Він переконував троянців задовольнити вимоги Менелая. Народ троянський ладен був уже погодиться на всі домагання Менелая. Адже ж і сама прекрасна Єлена розкаялася в своєму необачному вчинку і шкодувала, що покинула дім героя-чоловіка заради Паріса. І Антенор умовляв народ задовольнити вимоги Менелая. Він бачив, скільки лиха завдасть війна троянців і греків. Але не хотіли миру з греками сини Пріама, і насамперед, звичайно, Паріс. Невже змусять його віддати Єлену? Невже віднімуть у нього всю його здобич? Він не хотів скоритися народному рішенню, а його підтримували в цьому брати. Підкуплений Парісом Антімах вимагав навіть, щоб троянці схопили царя Менелая і вбили його. Але цього не допустили Пріам і Гектор, вони не дозволили образити послів, що були під охороною громоверхця Зевса. Вагалися народні збори, не знали, яке прийняти остаточне рішення.

Тут устав троянський провісник Гелен, Пріамів син, і сказав, щоб не боялися троянці війни з греками, — боги обіцяють Трої свою допомогу. Повірили троянці Геленові. Вони відмовилися задовольнити домагання Менелая. Посли греків змушені були ні з чим покинути Трою. Тепер мала початись кровопролитна боротьба троянців з греками.

Замкнулись троянці в неприступній Трої; навіть Гектор не на смілився покидати Трою. А греки почали облогу. Вони три рази намагались здобути штурмом Трою, але це їм не вдавалось. Тоді греки почали руйнувати околиці Трої і завойовували всі міста, які були в союзі з Троєю. Греки ходили на них походами суходолом і морем. В усіх цих походах особливо відзначався великий Ахілл. Греки заволоділи островами Тенедосом, Лесбосом, містами Педасом, Лірнессом та іншими. Багато міст зруйнували вони всередині країни. Оволоділи вони й містом Фівами, де правив батько Гекторової дружини Андромахи, Естіон. В один день убив Ахілл сім братів Андромахи. Загинув і батько її. Але не дав труп Естіона в наругу Ахіллу, — боячись гніву богів, він поховав його в землі². А мати Андромахи була відведенна невільницею у табір греків. Багату здобич захопив Ахілл у Фівах. Він захопив у полон і прекрасну дочку Аполлонового жерця Хріса, Хрісейду, і прекрасну Брісейду. Хрісейду віддали греки цареві Агамемнону.

Усе навколо Трої спустошували греки. Троянці не сміли показуватись за мурами Трої, бо кожному загрожувала смерть або жорстокий полон і продаж у рабство.

Багато горя довелося зазнати троянцям за дев'ять років облоги Трої. Багатьох героїв, що впали в бою, довелося їм оплакувати. Але найтяжчий, десятий рік, був попереду. Попереду було й найбільше горе — падіння Трої.

Багато перетерпіли й греки за дев'ять років війни. Багато й у них було вбитих. Багато героїв загинуло від руки ворога.

Троянський цикл: „Смерть Ахілла“

Страшним гнівом палав Ахілл проти троянців. Він вирішив жорстоко помститися на них за смерть друзів, Патрокла і Антілоха. Як розлютований лев, бився Ахілл, кладучи одного за одним героя Трої. Кинулись поспішно втікати троянці, спішили заховатися вони за мурами Трої. Несамовитий Ахілл переслідував їх. Гнала його невблаганна доля на вірну загибел. Аж до Скейської брами переслідував Ахілл троянців.

Він удерся б і в священну Трою, і вона загинула б, коли б не з'явився бог Аполлон. Грізно крикнувши, спинив він Ахілла. Але не послухав його Ахілл. Він сам гнівався на бога за те, що багато разів рятував бог-стріловерхець від нього Гектора й троянців. Ахілл

погрожував навіть богові, що вразить його списом. Невблаганна доля затьмарила Ахілла. Він готовий був напасті навіть на бога. Розгнівався Аполлон, забув він і те, що обіцяв колись, на весіллі Пелея і Фетіди, охороняти Ахілла. Повившись темною хмарою, для всіх незримий, скерував він Парісову стрілу, і вразила вона Ахілла в п'яту, куди тільки й можна було вразити великого героя. Смертельну була для Ахілла ця рана. Відчув наближення смерті Ахілл. Вирвав він з рани стрілу і впав на землю. Гірко докоряв він богу Аполлонові за те, що він згубив його. Знав Ахілл, що без допомоги бога не міг вбити його ніхто із смертних. Ще раз зібрав свої сили Ахілл. Грізний, наче вмираючий лев, підвівся він із землі і вразив ще багатьох троянців. Та ось похололи його члени. Все близче смерть. Поточився Ахілл і сперся на список. Грізно крикнув він троянцям:

— Горе вам, погинете ви! І після смерті мститимусь на вас!

Від цього поклику кинулись тікати троянці. Ale щодалі слабнув Ахілл. Залишили його останні сили, і впав він на землю. Загримів на ньому його золотий панцир, і здригнулася земля. Помер Ахілл. Ale й до мертвого не насмілювались наблизитись троянці. Вони боялися його й мертвого, такий жах навіяв він їм за життя. Потроху перебороли вони страх, і запеклий бій закипів навколо тіла найбільшого з героїв. Наймогутніші герої греків і троянців узяли участь у цьому бою. Горами нагромадилися трупи навколо Ахілла, а він лежав, нерухомий, величезний, не чуючи вже бою. Пил вихором кружляв, здіймаючись з-під ніг бійців. Кров лилася рікою. Здавалося, ніколи не скінчиться бій. Коли це вдарив грім Зевса, знялася буря і зупинила троянців. Не хотів Зевс, щоб заволоділи троянці трупом Ахілла. Підняв могутній Аякс Теламонід труп Ахілла і поніс до кораблів, а його захищав Одіссея, відбиваючи троянців, що наступали. Хмара стріл і списів летіла з рядів троянців в Одіссея, ale він все ж мужньо стримував їх натиск, відступаючи крок за кроком. Приніс Аякс труп Ахілла до кораблів. Обмили труп греки, умастили запашними маслами і поклали на пишно оздобленому ложі. Обступивши ложе, голосно оплакували греки свого найбільшого героя і рвали з горя волосся. Почула їх плач богиня Фетіда. Піднялася вона з морської глибини із своїми сестрами нерейдами. Дізнавшись, що загинув її улюблений син, Фетіда видала з вуст такий зойк скорботи, що здригнулися усі греки. Вони тікали б перелякані до кораблів, якби не зупинив їх старець Нестор. Сімнадцять днів оплакувала Фетіда, нерейди і греки Ахілла. З високого Олімпу спустилися музи. Вони співали на честь померлого похоронний гімн. Оплакували героя і безсмертні боги на Олімпі. На вісімнадцятий день споруджено було похоронне багаття. На ньому спалено було тіло Ахілла. Багато жертв принесли на честь найбільшого з героїв греки. Всі вони брали участь у похованні, одягнувшись розкішні панцири. Коли доторіло вогнище, зібрали кістки Ахілла і поклали їх у золоту урну, яку подарував Фетіді бог Діоніс. У цій саме урні лежали і кістки Патрокла. В одному склепі поховані були Ахілл, Патрокл і Антілох, син Нестора. Високу могилу насипали над ним греки, далеко її видно було з моря, вона свідчила про велику славу похованіх під нею героїв. А після похорону влаштовані були на честь померлого грища. Дорогоцінні дарунки винесла з моря богиня Фетіда. Вони мали бути нагородою переможцям у грищах. Такі розкішні були ці дари, що самого Ахілла вони б захопили, коли б живий був великий герой.

Троянський цикл: „Смерть Аякса Теламоніда“

Викладено за трагедією Софокла "Аякс-бічоносець"

Після смерті Ахілла залишилось його золоте, викуване богом Гефестом, озброєння. Фетіда звеліла віддати його тому, хто най-більш відзначився, захищаючи тіло Ахілла. Отже, дістати його мав або Аякс, або Одіссея. Між ними і розгорілася суперечка за озброєння. Ale як можна було розв'язати цю суперечку? Обидва герої були гідні нагороди. Нарешті, вирішили, що суддями в цій суперечці мають бути полонені троянці. I тут допомогла Афіна Паллада своєму улюбленневі Одіссею. З її допомогою підмінили Агамемнон і Менелай жереб Аякса та ще й невірно полічили голоси троянців, і одержав озброєння Одіссея.

Засмутився могутній Лякс. Пішов він до свого шатра, задумавши помститись на синах Атрея й Одіссеєві.

Уночі, коли весь табір греків спав глибоким сном, вийшов він з мечем у руках із свого шатра, маючи намір убити Агамемнона і Менелая. Ale богиня Афіна Паллада вразила безумством Аякса. Уже давно гнівалась на нього богиня за те, що відкидав він, покла-даючись на свою силу, допомогу богів. Безумний Аякс кинувся на череду биків, в п'ятьм почав убивати їх, гадаючи, що вбиває греків. А биків, які залишилися, погнав він у своє шатро, уявляючи, ніби жene бранців. Страшенно катував биків Аякс у своєму шатрі. Він радів з їх мук і смерті. Адже для нього в його безумстві це були не бики, а сини Атрея. Нарешті, потроху став прояснятися розум Аякса. Страшенно вжахнувся він, коли побачив, що все його шатро наповнене вбитими тваринами. З жахом просить Аякс пояснити йому, що сталося. Коли розповіли йому все, невимовне горе пройняло серце великого героя. Він вирішив своєю смертю заплатити за ту ганьбу, що спіткала його. Доручивши сина свого Еврісака захистові свого брата Тевкра й воїнів, які прийшли з ним із Саламіна, він подався на берег моря, взявши з собою меч, який дістав колись у дар від Гектора, сказавши, що йде благати богів зглянувшись на нього, а меч свій він хоче присвятити Аїдові і богині Ночі.

А в таборі греків розійшлась чутка про те, що вчинив Аякс. Знайшли вбитих ним биків і овець і трупи пастухів. Одіссеї по кри-ваних слідах вияснив, що все це вчинив Аякс. Страшенно розгнівалися Агамемнон і Менелай і вирішили помститися на Аяксові.

Тим часом від Тевкра прийшов вісник. Він переказав друзям Аякса, щоб вони оберігали великого героя, бо йому загрожує заги-бель, але що загибелъ загрожує йому тільки в цей день, коли ж минеться він щасливо, то вже ніщо не грозитиме Аяксові. Незабаром п рибув у табір і сам Тевкр. Дізнавшися, що брат його пішов на берег моря, побіг він його розшукувати. Боявся він, що сталося нещастя з Аяксом. I дійсно, не застав він уже живого брата. На березі моря знайшов Тевкр лише труп Аякса: він кинувся на свій меч. Так загинув наймогутніший після Ахілла герой греків.

Не хотіли Менелай і Агамемнон дозволити Тевкові поховати груп брата. Могла б постати одверта ворожнеча між Тевкром і синами Атрея, в таборі греків почалася б міжусобиця, коли б у справу не втрутівся Одіссеї. Він умовив Агамемнона дозволити Тевкові поховати великого Аякса, що вчинив стільки великих послуг грекам. Нова могила височіла поряд могили Ахілла; під цією могилою покоївся прах могутнього сина Теламона, Аякса.

Троянський цикл: „Філоктет. Останні дні Трої“

Викладено за трагедією Софокла "Філоктет"

Після смерті Ахілла і Аякса греки уперто вели далі облогу Трої, але не могли силою оволодіти містом. Одного разу Одіссеї підслухав із засідки слова провісника Гелена, сина Пріама, і хитрощами взяв його в полон. Таким чином, Одіссеї вивідав, що Троя здобута буде лише в тому разі, якщо до війська греків прибуде Філоктет з отрусними стрілами Геракла і юний син Ахілла Неоптолем. Зараз же вирішив Одіссеї вирушити в далеку путь по обох геройв.

Зовсім неважко було Одіссеєві, коли він прибув на острів Скірос до царя Лікомеда, умовити юного сина Ахілла взяти участь в облозі Трої. Як і батько його, прекрасний Неоптолем палав жадобою великих подвигів. Негайно вирушив він у путь з Одіссеєм, хоч його слізно умовляла залишитись мати його Дідамія.

Далеко важче було оволодіти Філоктетом. Він жив на пустинному острові Хрісі біля Лемносу, всіма покинутий у печері з двома виходами на схід і на захід. Крізь ці виходи сонце зимою зігрівало печеру, а літом вітер поменшував у ній спеку. Часто терпів голод Філоктет. З трудом здобував він собі на прожиток, убиваючи своїми стрілами диких голубів. Рана на його нозі страшенно боліла, ледве міг рухатися нещасний, щоб принести собі води. З великим трудом вдавалося йому розпалити вогонь, б'ючи каменем об камінь. Страшні

нестатки й страждання терпів Філоктет на Хрісі цілих десять років. Зрідка приставали до берегів Хріси моряки, але ніхто з них не погоджувався взяти з собою в Грецію Філоктета. Причиною всіх цих страждань були сини Атрея і Одіссей. Страшною ненавистю палав до них Філоктет. Охоче убив би він їх стрілами свого лука.

Знав Одіссей, що неминуча загибелъ загрожує йому, якщо побачить його Філоктет; тому вирішив він оволодіти ним хитрощами. Він умовив юного Неоптолема йти до Філоктета і розповісти йому, що йде він з-під Трої, покинувши облогу через те, що образили його вожді греків. Коли ж Філоктет прохатиме взяти його в Грецію, то погодиться і таким способом оволодіти Філоктетом, його луком і стрілами і відвести його на корабель. Тоді легко буде привести під Трою Філоктета. Не хотілось Неоптолемові діяти обманом, але Одіссей переконав його, що тільки таким способом можна заманити Філоктета на корабель. Неоптолем погодився.

Коли прибув корабель до Хріси, Неоптолем вийшов з кількома воїнами на берег і пішов до печери. Філоктета в ній не було. Незабаром показався і Філоктет.

Голосно стогнучи, йшов він до печери. Страшенно мучила його рана. Зрадів Філоктет, побачивши мандрівників. Ще більша була радість його, коли дізвався він, що перед ним Неоптолем, син Ахілла. Неоптолем розповів нещасному страдникові всю ту вигадану історію, яку придумав Одіссей, розповів йому й про смерть Ахілла, Патрокла і Аякса. Засмутився Філоктет, дізвавшись про загибель тих, кого любив він над усіх героїв.

Погодився Філоктет плисти з Неоптолемом у Грецію; він навіть передав сам юному синові Ахілла свої стріли й лук і благав захистити його від підступів лукавого Одіссея. Філоктет сам квапив Неоптолема швидше відплисти в Грецію.

Несподівано приходить воїн і повідомляє, наче герой Фенікс і сини Тесея наближаються, щоб силою завезти Філоктета під Трою. Неважаючи на жахливі страждання, від яких він падає без пам'яті на землю, поспішає Філоктет до берега. Бачить ці страждання Неоптолем. Несила йому більше продовжувати обман і відкриває всю правду Філоктетові. Неоптолем хотів уже повернути й стріли з луком Філоктетові, але Одіссей, вибігши із засідки, не дав йому цього зробити. Філоктет хотів тікати і кинутись з вершини скелі в море, тільки б не бути слухняним знаряддям у руках ненависного йому Одіссея і синів Атрея. Звелів слугам Одіссея схопити Філоктета і силою вести його на корабель. В розpacі був Філоктет. Не міг бачити цього Неоптолем і передав лук і стріли нещасному страдникові. Весь план Одіссея зійшов нанівець. Він навіть поспішив урятуватися втечею, бо знов, яка жахлива смерть від стріли Геракла.

Зробив ще спробу Неоптолем умовити Філоктета їхати з ним в Троаду і допомогти грекам здобути Трою. Але рішуче відмовився Філоктет, — він не міг забути тих страждань, на які прирекли його Агамемнон, Менелай і Одіссей. Здавалось, що доведеться їм, не досягши мети, покинути Хрісу, або ж знову мав удастися до хитрощів Неоптолема. Раптом перед Філоктетом у сяйві бессмертного бога з'явився Геракл. Він звелів Філоктетові їхати до мурів Трої; там найбільший з героїв обіцяв Філоктетові зцілення від рани і велику славу при здобутті Трої. Скорився волі друга Філоктет. Добровільно зійшов він на корабель Одіссея і відплів у Троаду, туди, де чекали його великі подвиги.

Багато подвигів учинив Неоптолем, прибувши під мури Трої. Ніхто не міг зрівнятись силою й хоробрістю з сином Ахілла. Багато троянських героїв загинуло від руки Неоптолема в бою. Убив він у запеклому герці й могутнього нашадка Геракла, Евріпіла, сина Телефа. Його послала на допомогу Пріамові мати його, підкуплена дорогоцінним даром, — золотою виноградною лозою, яку виростив Зевс для прекрасного Ганімеда. Після Мемнона наймогутнішим оборонцем Трої був прекрасний, як бог, Евріпіл. Згубила його користолюбність матері.

Незабаром після прибуття до мурів Трої поранив свою стрілою Філоктет Гіаріса, винуватця всієї війни. Філоктет завдав йому отруеною стрілою Геракла невигойну рану, від якої в страшних муках мав сконати Паріс. Отрута стріли все глибше проходила в його тіло.

Паріс пішов із Трої в ліс і помер там у страшних муках. Він помер там, де колись безпечно жив як звичайний пастух. Знайшли тіло Паріса пастухи. Гірко оплакали вони смерть свого колишнього товариша. Назносили високе вогнище, поклали на нього тіло Паріса і підпалили. Зібрали прах пастухи, поклали в урну і поставили в склеп.

Що не день, то все важче ставало троянцям боронити місто. Все ж не могли відкритою силою оволодіти греки Троєю. Тоді зважився Одіссея на небезпечний подвиг. Він споторив собі обличчя ударами бича і, одягшись у лахміття, ніби жебрак, пішов у Трою, щоб вивідати все, що замишляють троянці. Бачили всі троянці нещасного жебрака, що збирає по багатолюдних вулицях милостиню. Одна тільки Єлена впізнала Одіссея. Покликавши його в дім свій, обмила його тіло Єлена і заприсяглася не відкривати троянцям, хто він. Усе вивідав Одіссея і, повбивавши багатьох вартових, щасливо повернувся до табору греків. Ще небезпечніший подвиг виконали вдвох Одіссея і Діомед: вони потай проникли в Трою і прокралиссь у святилище Афіни Паллади; там стояло дерев'яне зображення богині, що впало колись з неба (палладій). Це зображення треба було здобути грекам, бо, поки воно було в Трої, не можна було оволодіти Троєю. З великою небезпекою викрали його хоробрі герої. По дорозі назад перебили вони багато троянців і повернулися до табору.

Троянський цикл: „Падіння Трої“ Викладено за поемою Вергелія "Енеїда"

Та все ж ніяк не могли греки оволодіти містом. Тоді Одіссея умовив греків діяти хитрощами. Він порадив спорудити такого величезного дерев'яного коня, щоб у ньому могли сховатись наймо-гутніші герої греків. Все ж інше військо мало відплисти від берега Троади і заховатися за островом Тенедосом. Коли троянці ввезуть коня в місто, тоді вночі вийдуть герої, відкриють браму міста грекам, які таємно вернуться назад. Одіссея запевняв, що тільки таким способом можна здобути Трою.

Віщий Калхас, якому послав знамення Зевс, також умовляв греків вдатися до хитрощів. Нарешті, погодились греки на пропозицію Одіссея. Знаменитий митець Епей із своїм учнем, за допомогою богині Афіни Паллади, спорудив величезного дерев'яного коня. В нього увійшли Неоптолем, Філоктет, Менелай, Ідоменей, Діомед, молодший Аякс, Меріон, Одіссея і кілька інших героїв. Усе нутро коня наповнилось озброєними воїнами. Епей так щільно закрив отвір, яким увійшли герої, що не можна було навіть подумати, що в коневі є воїни. Потім греки спалили усі будівлі у своєму таборі, посадили на кораблі і відплили у відкрите море.

З високих мурів Трої обложені бачили незвичайний рух у грецькому таборі. Довго не могли вони зрозуміти, що там таке діється. Раптом, на велику свою радість, побачили вони, що з табору греків здіймаються густі клуби диму. Збагнули вони, що греки покинули Троаду. Радіючи, повиходили усі троянці з міста й пішли до табору.

Табір справді був покинutий, тільки де-не-де догоряли ще будівлі. З цікавістю бродили троянці по тих місцях, де стояли недавно шатри Діомеда, Ахілла, Агамемнона, Менелая та інших героїв. Вони були певні, що скінчилася тепер облога, минули всі біди і можна взятися до мирної праці.

Раптом у здивованні спинилися троянці: вони побачили дерев'яного коня. Дивились вони на нього і ніяк не могли догадатись, що це за дивовижна споруда. Одні з них радили кинути коня в море, а інші — везти в місто й поставити на акрополі. Почалася суперечка. Тут перед суперечниками з'явився жрець бога Аполлона, Лаокоон. Він палко почав умовляти своїх співгромадян знищити коня. Певний був Лаокоон, що в коневі сховані грецькі герої, що це якась воєнна хітрість, вигадана Одіссеєм. Не вірив Лаокоон, що назавжди покинули греки Троаду. Благав Лаокоон троянців не довіряти коневі. Що б там не було, а Лаокоон побоювався греків, навіть якби вони приносili дарунки Трої. Схопив величезний список Лаокоон і кинув ним у коня. Здригнувся кінь від удару, і глухо забряжчала всередині його

зброя. Та затмарили боги розум троянців, — вони все-таки постановили везти коня в місто. Мало здійснитись веління долі.

Коли троянці стояли навколо коня, все тісніше обступаючи його, раптом почувся голосний крик. Це пастухи вели зв'язаного полоненого. Він добровільно віддався їм у руки. Цей полонений був грек Сіонон. Обступили його троянці і почали знущатися над ним. Мовчкі стояв Сіонон, боязко поглядаючи на троянців, що його оточили. Нарешті заговорив він. Гірко нарікав він, проливаючи слізи, на гірку долю свою. Зворушили Сіононові слізи Пріама і всіх троянців. Почали вони розпитувати його, хто він і чому зостався. Тоді розповів їм Сіонон вигадану історію, яку придумав для нього Одіссея, щоб обдурити троянців. Сіонон розповів, як задумав згубити його Одіссея, бо Сіонон був родич того Паламеда, якого так ненавидів цар Ітаки. Тому, коли греки вирішили припинити облогу, Одіссея умовив Калхаса оповістити, що ніби боги за щасливе повернення на батьківщину вимагають людської жертви. Довго удавав Калхас, що вагається, на кого вказати як на жертву богам, і, нарешті, вказав на Сіонана. Зв'язали греки Сіонана і повели до жертвовника. Але Сіонон розірвав мотузки і врятувався від неминучої смерті втечею. Довго переховувався в густих заростях очерету Сіонон, вичікуючи відплиття греків на батьківщину. Коли ж вони відплили, вийшов він із свого сховища і добровільно віддався в руки пастухів. Повірили троянці хитрому грекові. Пріам звелів звільнити його і запитав, що значить цей дерев'яний кінь, залишений греками у таборі. Тільки цього запитання й чекав Сіонон. Прикладавши богів за свідків того, що говорить він правду, Сіонон сказав, що коня залишили греки для того, щоб уласкавити грізну Афіну Палладу, розгнівану викраденням палладія з Трої. Кінь цей, за словами Сіонана, буде могутнім захистом Трої, якщо троянці ввезуть його в місто. Повірили і в цьому троянці Сіононові. Спритно зіграв він ту роль, яку доручив йому Одіссея.

Ще ж дужче переконало троянців у тому, що Сіонон говорив правду, велике чудо, послане Афіною Палладою. На морі з'явились два дивовижні змії. Швидко пливли вони до берега, звиваючись незчисленними кільцями свого тіла на хвилях моря. Високо здіймались червоні, як кров, гребені на їх головах. Очі їх блискали полум'ям. Виповзли змії на берег коло того місця, де Лаокоон приносив жертву богу моря Посейдонові. З жаху розбіглись усі троянці, а змії кинулись на двох синів Лаокоона і обвились навколо них. Поспішив на допомогу синам Лаокоон, але й його обвили змії. Своїми гострими зубами терзали вони тіла Лаокоона і його двох синів. Силкується зірвати з себе зміїв нещасний і визволити від них дітей своїх, та марно. Отрута проходить все глибше в тіло. Члени зводить корчами. Страждання Лаокоона і синів його жахливі. Голосно скрикнув Лаокоон, чуючи наближення смерті. Так загинув Лаокоон, бачачи жахливу смерть своїх ні в чому не винних синів, загинув тому, що хотів, всупереч волі богів, врятувати рідну землю. А змії, зробивши своє жахливе діло, поповзли геть і зникли під щитом статуї Афіни Паллади.

Загибель Лаокоона ще дужче переконала троянців, що вони повинні ввезти дерев'яного коня в місто. Розібрали вони частину міського муру, бо величезного коня не можна було провезти через браму, і з тріумфом, співами й музикою потягли коня канатами у місто. Чотири рази зупинявся, вдаряючись об мур, кінь, коли тягли його через пролом, і грізно grimila в ньому від поштовхів зброя греків, але не чули цього троянці. Нарешті, притягли вони коня в акрополь. Віща Кассандра вжахнулась, побачивши в акрополі коня. Вона віщувала загибель Трої, але сміхом відповідали її троянці — адже її провіщенням ніколи не вірили.

У глибокій мовчанці сиділи в коні герої, пильно прислухаючись до кожного звуку, який доносився ззовні. Чули вони, як кликала їх, називаючи на ймення, пишнокудра Єлена, наслідуючи голос їх дружин. Насилу вдеряв одного з героїв Одіссея, затиснувши йому рота, щоб він не відповів. Чули герої тріумфування троянців і шум веселих банкетів, що справлялися по всій Трої з нагоди закінчення облоги. Нарешті, настала ніч. Усе замовкло. Троя поринула в глибокий сон. Біля дерев'яного коня почувся голос Сіонана, — він дав знати героям, що тепер можуть вони вийти.

Сіон встиг уже розпалити й велике вогнище біля брами Трої. Це був знак грекам, які заховались за Тенедосом, щоб швидше спішили вони до Трої. Обережно, намагаючись не робити шуму зброєю, повиходили з коня герої; першими вийшли Одіссея з Епесем. Розсипались по заснулих вулицях Трої герої. Запалали будинки, кривавою загравою освітлюючи гинучу Трою. На допомогу героям з'явилися й інші греки. Через пролом вдерлись вони в Трою. Почалася жахлива битва. Троянці захищалися, хто чим міг. Вони кидали в греків горілі колоди, столи, начиння, бились рожнами, на яких щойно смажили м'ясо для банкету. Нікого не щадили греки. Із зойками бігали по вулицях Трої жінки й діти. Нарешті, підступили греки до палацу Пріама, захищеного муром з баштами. З мужністю відчую захищалися троянці. Вони перекинули на греків цілу башту. З ще більшою запеклістю пішли на штурм греки. Вибив сокирою браму палацу син Ахілла Неоптолем і перший вдерся в нього. За ним вдерлися до палацу й інші герої та воїни. Сповнився палац Пріама зойками жінок і дітей. Біля віттарів богів зібралися дочки й невістки Пріама, вони думали знайти тут захист. Пріам, озброївшись, хотів оборонити їх або загинути в бою, але благала Гекаба старого царя шукати захисту біля віттаря. Хіба міг він, немічний старець, боротися з могутніми героями!

Раптом вдерся Неоптолем; він переслідував смертельно пораненого сина Пріама, Політа. Ударом списа звалив Неоптолем Політа на землю до ніг батька. Кинув списа в Неоптолема Пріам, але він, як слабка тростинка, відскочив від панцира сина Ахілла. Схопив у гніві Неоптолем Пріама за сиве волосся і вstromив йому в груди свій гострий меч. Загинув Пріам у тому палаці, де жив стільки років, правлячи великою Троєю. Не врятувався ніхто з синів Пріама. Навіть онук його, син Ректора — Астіанакс, був убитий: його скинули з високих мурів Трої, вирвавши з рук нещасної Андромахи. Убив Мене-лай у палаці сплячого Деїфоба, дружиною якого після смерті Паріса стала Єлена. В гніві убив би і прекрасну Єлену Менелай, але стримав його Агамемнон. А богиня Афродіта знов пробудила в грудях Менелая любов до Єлени. З тріумфом повів він її до свого корабля.

Дочка Пріама, віща Кассандра, шукала порятунку в святилищі Афіни Паллади. Там знайшов її син Оїлея, Аякс. Припала Кассандра до статуї Афіни, обнявши руками зображення богині. Грубо схопив її Аякс і з такою силою рвонув від статуї, що впала священна статуя на підлогу храму й розбилася. Розгнівались на Аякса греки, розгнівалася і велика богиня. Згодом жорстоко помстилась вона за це на Аяксові.

З усіх героїв Трої врятувався тільки Еней, який виніс на руках з Трої свого старого батька Анхіза і маленького сина Асканія. Пощадили греки і троянського героя Антенора. Його пощадили греки за те, що він завжди радив троянцям віддати грекам пишнокудру Єлену і викрадені Парісом скарби Менелая.

Довго палала ще Троя. Клуби диму здіймалися високо до неба. Оплакували боги загибелі великого міста. Далеко видно було пожежу Трої. По стовпах диму і величезній заграві вночі дізналися навколоїшні народи, що впала Троя, яка довго була наймогутнішим містом в Азії.

Фіванський цикл: „Едін. Його дитинство, юність і повернення до Фів“

Викладено за трагедією Софокла „Цар Едін“

У царя Фів, сина Кадма, Полідора, і дружини його Нюктіди був син Лабдак, який і дістав у спадщину владу над Фівами. Сином і наступником Лабдака був Лай. Одного разу Лай відвідав царя Пелопса і довго гостював у нього в Пісі. Чорною невдячністю відплатив Лай Пелопсові за його гостинність. Лай викрав юного сина Пелопса, Хрісіппа, і повіз до себе в Фіви. Розгніваний і засмучений батько прокляв Лая, а в своїх прокльонах побажав, щоб покарали боги викрадача його сина тим, що згубить його рідний син. Так прокляв Лая батько Хрісіппа, і повинен був справдитися цей батьків проклін Повернувшись до семибрамних Фів, Лай одружився з дочкою Менокея, Іокастрою. Довго жив спокійно в Фівах Лай, і тільки однотривожило його: він не мав дітей. Нарешті вирішив Лай виру-шити в Дельфи і там запитати

бога Аполлона про причину бездітності. Грізну відповідь дала жриця Аполлона піфія Лаєві. Вона сказала:

- Сину Лабдака, боги вволять твою волю, матимеш ти сина, але знай: загинеш ти від руки свого сина. Справдиться проклін Пелонеса!

Жах пройняв Лая. Довго думав він, як уникнути йому веління невблаганної долі; нарешті він вирішив, що уб'є свого сипа, як тільки той народиться.

Незабаром справді у Лая народився син. Жорстокий батько зв'язав ремінням ноги новонародженному синові, проколовши йому ступні гострим залізом, покликав раба і звелів йому кинути немовля в лісі на узгір'ї Кіферону, щоб там розтерзали його дікі звірі. Але раб не виконав наказу Лая. Він пошкодував дитини і передав потай маленького хлопчика рабові корінфського царя Поліба. Цей раб саме на той час пас стадо свого господаря на схилах Кіферону. Раб відніс хлоп'я до царя Поліба, а той, бувши бездітним, вирішив виховати його як свого наступника. Цар Поліб назвав хлопчика Едіпом за його розпухлі від ран ноги.

Так і виріс Едіп у Поліба і дружини його Меропи, які назвали] його своїм сином, і сам Едіп вважав їх за своїх батьків. Але одного разу, коли Едіп уже виріс і змужнів, на бенкеті один з його друзів, захмелівши, назвав його приймаком, що вразило Едіпа. В його ду-шу закралися сумніви. Він пішов до Поліба і Меропи і довго умовляв їх відкрити йому таємницю його народження. Але ні Поліб, ні Меропа нічого не сказали йому. Тоді надумав Едіп вирушити в Дельфи й там дізнатись про таємницю свого народження.

Як простий мандрівник вирушив Едіп у Дельфи. Прибувши туди, запитав він оракула. Відповів йому світлосякий Аполлон устами провісниці піфії:

— Жахлива твоя доля, Едіп! Ти вб'еш батька, оженишся з власною матір'ю, і від цього шлюбу народяться діти, прокляті богами і ненавиджені всіма людьми.

Жах пройняв Едіпа. Як уникнути йому лихої долі, як уникнути батьковбивства й шлюбу з матір'ю? Адже оракул не назвав йому батьків. Едіп вирішив не поверватись більше у Корінф. Що, коли Поліб і Меропа його батьки? Невже він стане вбивцею Поліба і чоловіком Меропи? Едіп вирішив залишитись вічним блукачем без роду, без племені, без батьківщини.

Та хіба можна уникнути веління фатуму? Не знав Едіп, що чим дужче він намагатиметься втекти від долі своєї, тим певніше піде він тим шляхом, який призначено йому долею.

Бездомним блукачем пішов Едіп із Дельф. Він не знав, куди йому йти, і обрав першу дорогу, яка йому трапилась. Це була дорога, яка вела в Фіви. На цій дорозі, біля підніжжя Парнасу, де сходились три шляхи, у тісній ущелині між горами, зустрів Едіп колісницю, в якій їхав сивий, величний на вигляд старець; оповісник правив колісницею, а за нею йшли слуги. Оповісник грубо гукнув на Едіпа, велів йому зійти з дороги і замахнувся на нього бичем. Розсерджений Едіп ударив оповісника й хотів уже минути колісницю, коли старий махнув посохом і вдарив Едіпа по голові.

Розлютився Едіп, у гніві вдарив він старого свою палицею так, що той мертвим упав навзнак на землю. Кинувся на провожатих Едіп і перебив їх усіх, тільки одному рабові вдалось непомітно зникнути. Так справдилося веління фатуму: Едіп убив, не знаючи того, батька свого Лая. Адже цей старець був Лай, він їхав у Дельфи, щоб запитати оракула, як визволити йому Фіви від кровожерного Сфінкса.

Едіп спокійно пішов далі. Він вважав себе невинним в убивстві: адже не він напав перший, адже він тільки захищався. Все далі й далі йшов Едіп обраним ним шляхом і прийшов, нарешті, до Фів.

Великий смуток панував у Фівах. Дві біди вразили місто Кадма. Страшний Сфінкс, породження Тіфона й Єхидни, оселився біля Фів на горі Сфінгіоні і вимагав усе нових і нових жертв, а тут ще раб приніс звістку, що царя Лая вбито якимсь невідомим. Бачачи горе громадян, Едіп вирішив визволити їх з біди; він надумав сам іти до Сфінкса.

Сфінкс був жахливою потворою з головою жінки, з тулубом величезного лева, з лапами, озброєними гострими лев'ячими пазурами і з величезними крилами. Боги вирішили, що Сфінкс доти залишиться біля Фів, поки не розв'яже хтось його загадку. Цю загадку повідали

Сфінксу музи. Всіх мандрівників, що проходили повз нього, змушував Сфінкс відгадувати цю загадку, але ніхто не міг розгадати її, і всі гинули лютою смертю в залізних обіймах пазурістих лап Сфінкса. Багато хоробрих фіванців пробували врятувати Фіви від Сфінкса, але всі вони загинули.

Прийшов Едіп до Сфінкса, той загадав йому свою загадку:

- Скажи мені, хто ходить уранці на чотирьох ногах, удень на двох, а ввечері на трьох? Ніхто з усіх істот, що живуть на землі, не змінюється так, як він. Коли ходить він на чотирьох ногах, тоді менше в нього сил і повільніше рухається він, ніж в інший час.

І на єдину мить не задумався Едіп, зараз же відповівши:

- Це людина! Коли вона мала, коли ще тільки ранок її віку, вона слабка і помалу повзає рачки. Удень, тобто в зрілому віці, вона ходить на двох ногах, а ввечері, тобто в старості, вона стає дряхлою і, потребуючи опори, бере костур; тоді ходить вона на трьох ногах.

Так розв'язав Едіп загадку Сфінкса. А Сфінкс, махнувши крилами, кинувся зі скелі в море. Вирішено було богами, що Сфінкс мусить загинути, якщо хтось відгадає його загадку. Так визволив Едіп Фіви від біди.

Коли Едіп вернувся до Фів, то фіванці проголосили його царем, бо ще раніше поставлено було Креонтом, який правив замість убитого Лая, що царем Фів повинен стати той, хто врятує їх від Сфінкса. Зацарювавши в Фівах, Едіп одружився з удовою Лая Іокастрою і мав і, ч неї двох дочок, Антігону і Ісмену, та двох синів, Етеокла й Полініка. Так справдилося і друге величчя долі: Едіп став чоловіком рідної матері, і від неї народились його діти.

Фіванський цикл: „Едіп у Фівах“

Викладено за трагедією Софокла „Цар Едіп“

Проголошений народом царем, Едіп мудро царював у Фівах. Ловго нічим не порушувався спокій Фів і царської родини. Але судилося нещастя Едіпові. І ось велика біда спіткала Фіви. Бог-стріловержець Аполлон наслав на Фіви жахливу пошесть. Вона губила громадян як старих, так і малих. Фіви стали немовби величезним кладовищем. Трупи непохованних лежали по вулицях і площах. Зойки і стогони чулися всюди. Всюди було чути плач жінок і матерів. Не тільки жахлива пошесть лютувала в Фівах, у них пануваві голод, бо поля не давали врожаю, а в стадах лютував страшний помір. Здавалось, надійшли останні дні міста великого Кадма. Даремно громадяни приносили жертви богам і просили в них рятунку. Не чули боги благань; щораз збільшувались біди.

Юрбою прийшли громадяни до свого царя Едіпа прохати його допомогти їм, навчити їх, як збутися тих бід, що загрожують загибеллю. Адже ж допоміг раз громадянам Едіп визволитися від Сфінкса. Едіп сам страждав за Фіви й свій рід, він уже послав брата Іокасти Креонта в Дельфи запитати Аполлона, як позбутись бід. Скоро мав повернутися Креонт. Нетерпляче чекав його Едіп.

Ось вернувся й Креонт. Він приніс відповідь оракула. Аполлон велів вигнати того, хто своїм злочином накликав на Фіви ці біди. Громадяни вигнанням або навіть стратою вбивці мали заплатити за пролиту кров царя Лая. Але як знайти того, хто вбив Лая? Адже його вбито в дорозі, і всі його супутники були перебиті, крім одного раба. За всяку ціну Едіп вирішив знайти вбивцю, хто б він не був, де б він не ховалася, хоча б навіть в його власному палаці, хоч би убивця був близькою йому людиною. Едіп скликав весь народ на збори, щоб порадитись, як знайти убивцю. Народ указує на провісника Тіресія, який один тільки може в цім допомогти. Приводять сліпого провісника Тіресія. Едіп просить його назвати убивцю Лая. Що може відповісти йому провісник? Так, він знає вбивцю, але назвати його не може.

— О, відпусти мене додому, нам обом буде легше нести той тягар, що його поклала на нас доля! — каже Тіресій.

Але Едіп вимагав відповіді.

— Мерзенний, ти не хочеш відповідати! — вигукнув Едіп.— Своєю впертістю можеш ти розсердити навіть камінь.

Довго впирається Тіресій, довго не хоче він назвати вбивцю, але, нарешті, постунаючись перед гнівними словами Едіпа, говорить:

— Ти сам, Едіп, заплямував цю країну тим, що правиш у ній. Ти сам той убивця, якого шукаєш! Не знаючи, ти оженився з тією, хто кожному з нас найдорожча, ти оженився з матір'ю.

Страшенно розгнівався Едіп на Тіресія, коли він почув ці слова. Він називає наклепником провісника, він погрожує йому смертною карою, каже, що Креонт натхнув йому цей наклеп, щоб заволодіти його царством. Спокійно, з повною свідомістю, що він сказав правду, слухає гнівні речі царя Тіресій. Він знає, що Едіп, хоч і видющий, все ж не бачить усього лиха, яке він, сам того не бажаючи, творить, Едіп не бачить, де живе, не бачить того, що він сам собі ворог і ворог своїй сім'ї. Не лякають ніякі погрози Тіресія; сміливо каже він Едіпові, що вбивця ось тут, перед ним. Хоч і прийшов убивця, як чужинець, у Фіви, але справді він уроджений фіванець. Спіткає зла доля вбивцю; з видющого він стане сліпим, з багача злідарем,— він піде з Фів на вигнання, утративши все.

З жахом слухали громадяни Тіресія, знали вони, що ніколи не сквернила брехня вуст його.

А Едіп, повний гніву, обвинувачує Креонта в тім, що він навчив Тіресія так говорити. Він обвинувачує Креонта у прагненні захопити владу над Фівами. Приходить і Іокаста; Едіп оповідає їй усе, що сказав Тіресій, і обвинувачує в лихому замислі її брата. Він розпитує Іокасту, як убито Лая, і про те, як кинуто у лісі на схилах Кіферону єдиного сина Лая. Усе розповідає йому Іокаста. Перші сумніви закрадаються в душу Едіпа. Тяжке передчуття чогось жахливого стискає йому серце.

— О Зевсе! — вигукнув Едіп. — Нащо вирішив ти приректи мене! О, невже видющим був не я, а сліпий Тіресій!

Запитує Едіп і про раба, що врятувався, де він є, чи живий ще, і довідується, що раб цей пасе стада на схилі Кіферону. Зараз посилає до нього Едіп. Він хоче дізнатися про всю правду, хоч яка б вона була жахлива.

Тільки послали по раба, як з Корінфа прибуває вісник. Він приносить вість про смерть царя Поліба, що вмер від хвороби. Виходить, не рукою сина вражений Поліб. Якщо Едіп є син Поліба, значить — не справдилося веління долі, — адже Едіпові судилося убити батька. А може, Едіп не син Поліба? Сподівається Едіп, що він уникнув того, що йому судила доля. Але вісник руйнує цю надію. Він каже Едіпові, що Поліб йому не батько, що він сам приніс до царя Корінфа його маленьким дитям, а йому дав його пастух царя Лая.

З жахом Едіп слухає вісника — дедалі ясніша стає страшна істина.

Та ось і пастух. Спочатку він нічого не хоче казати, він хоче заховати все. Але страшною карою погрожує Едіп пастухові, якщо він затаїть істину.

В страху признається пастух, що хлопчик, якого дав він колись вісникові, був сином Лая, якого прирік на смерть батько; а йому шкода стало нещасної дитини.

Як би хотів Едіп померти тоді невинною дитиною, як нарікає він на пастуха за те, що він не дав йому загинути немовлям! Адже тепер Едіпові все ясно. Він уже знає з розповідей Іокасти про смерть Лая, знає, що вбив батька він сам, а із слів пастуха йому стало ясно, що він рідний син Лая й Іокасти. Справдилося веління долі, хоч як намагався уникнути його Едіп. В розpacії йде Едіп у палац. Він — убивця батька, чоловік своєї матері, діти його водночас і діти, і брати по їх матері.

У палаці новий удар чекає Едіпа. Іокаста не знесла всього жаху, що відкрився перед нею, вона заподіяла собі смерть, повісившись у спальні. Збожеволівши від горя, Едіп зірвав з одежі Іокасти пряжки і їх вістрями виколов собі очі. Він не хотів більше бачити сонячного світу, не хотів бачити дітей, бачити рідні Фіви. Тепер для нього загинуло все, не може бути більше радощів в його житті. Едіп благає Креонта прогнати його з Фів і просить лише про одно — подбати про його дітей.

Фіванський цикл: „Смерть Едіна“

Викладено за трагедією Софокла „Едін у Колоні“

Не відразу вигнав Креонт Едіпа з Фів. Деякий час жив він у палаці, віддаливши від усіх, віддавшись весь своєму горю. Але фіванці боялись, що перебування Едіпа в Фівах накличе гнів богів на всю країну. Зажадали вони негайного вигнання сліпого Едіпа. Не противилися цій ухвалі і сини Едіпа, Етеокл і Полінік. Вони самі хотіли правити у Фівах. Вигнали фіванці Едіпа, а сини його поділили владу з Креонтом.

Сліпий, дряхлий Едіп пішов у вигнання на чужину. Неминуча загибель спіткала б його, безпорадного, коли б його дочка, благородна, сильна духом Антігона, не зважилася присвятити усю себе батькові. Вона пішла слідом за Едіпом у вигнання. Ведений Антігоною, з країни в країну переходив нещасний старець. Бережно вела його Антігона через гори і темні ліси, ділячи з ним усі знегоди, всі небезпеки важкого шляху.

Після довгого блукання Едіп прийшов, нарешті, в Аттику, до міста Афін. Не знала Антігона, куди привела вона батька. Недалеко виднілись мури й башти міста, освітлені промінням сонця, яке тільки що зійшло. Біля нього зелені лавровий гай, весь повитий плющем і виноградом. В гаю де-не-де виблискували сріблястою зеленню оліви. З гаю нісся солодкий спів солов'їв. Голосно дзюркочучи, протікали струмки зеленою долиною, всюди білі зірочки нарцисів і жовті запашний шафран. У зеленім гаю, під тінню лавра сів многострадний Едіп на камінь, а Антігона хотіла піти розвідати, що це за місто. Мимо проходив селянин; він сказав Едіпові, що це Колон, містечко поблизу Афін¹, що гай, в якому сидить Едіп, присвячений Евменідам, а вся місцевість навколо присвячена Посейдонові і титану Прометеєві, а місто, яке видно з гаю, — Афіни, де править великий герой Тесей, син Егейя. Почувши це, Едіп почав просити селянина, щоб він послав когось до царя Тесея, бо він хоче стати йому в великій допомозі, якщо погодиться Тесей дати йому на час притулок. Важко було повірити селянинові, що кволий і до того ж сліпий старець може стати у пригоді могутньому цареві Афін. Повний сумнівів, пішов селянин до Колона, щоб там розповісти про сліпого старця, який сидить у священному гаї Евменід і обіцяє велику допомогу самому Тесееві.

А Едіп, дізнавшися, що перебуває в священному гаї Евменід, зрозумів, що недалекий уже його останній час, кінець усім його стражданням. Давно уже провістив йому Аполлон, що після довгого, повного знегод, блукання помре він у священнім гаї великих богинь і що той, хто дасть йому притулок, дістане велику нагороду, аті, хто виженуть його, будуть жорстоко покарані богами. Зрозумів тепер Едіп, що великі богині — це Евменіди, які його переслідували так невблаганно все життя. Едіп вірить, що тепер і для нього настане спокій.

Тим часом громадяни Колона поспішають до гаю Евменід, щоб дізнатися, хто зважився увійти в нього, коли самі громадяни навіть не насмілюються вимовляти ім'я грізних богинь, не наважуються кинути погляд на їх святилище. Едіп, ще тільки почувши голоси колонян, просив Антігону повести його в глиб гаю, але, коли колоняни почали називати його осквернителем гаю, то він вийшов і на запитання колонян назвав себе. Вжахнулися вони. Перед ними Едіп! Хто в Греції не знав його жахливої долі, хто не знав тих злочинів, мимовільним винуватцем яких був нещасний син Лая! Ні, не можуть колоняни допустити, щоб Едіп лишався тут, вони бояться гніву богів. Не слухають вони ні просьб Едіпа, ні просьб Антігони і вимагають, щоб негайно покинув сліпий старець околиці Колона. Невже і в Афінах не знайде притулку Едіп, у тих Афінах, що всюди в Греції славляться як святе місто, що дає захист усім, хто благає захисту? Адже Едіп прийшов сюди не з своєї волі, адже його прихід має принести добро громадянам. Нарешті просить Едіп громадян почекати принаймні до приходу Тесея. Хай вирішить цар Афін, чи може залишитись тут Едіп, чи мусить бути вигнаний і звідси.

Погодились громадяни чекати приходу Тесея. В цей час вдалечині показується колісниця, на ній їде якесь жінка в крислатому фес-салійському капелюсі, що закриває їй

обличчя. Антігона вдивляється, і здається їй, що ця жінка — її сестра Ісмена. Все ближче колісниця, ще пильніше вглядається Антігона і справді впізнає Ісмену.

— Батьку! — каже Антігона. — Я бачу, сюди їде дочка твоя Ісмена, зараз ти почуєш її голос!

Під'їхавши до Едіпа, зійшла Ісмена з колісниці і кинулась в обійми батька.

— Батьку, нещасний мій батьку! — вигукнула Ісмена. — Нарешті знову обіймаю я тебе і Антігону!

Радий Едіп приїздові Ісмени, тепер з ним його дочки, вірна його супутниця та помічниця Антігона і Ісмена, що ніколи не забувала батька й постійно посылала йому вісті з Фів.

А Ісмена шукала Едіпа, щоб переказати дуже сумні вісті: сини Едіпа спочатку разом правили у Фівах. Але молодший син, Етеокл, захопив один владу і вигнав з Фів старшого брата Полініка. Тоді Полінік вирушив в Аргос і там знайшов собі допомогу. Тепер іде він з військом проти Фів, щоб або заволодіти владою, або ж загинути в бою. Ісмена розповідає також, що оракул у Дельфах провістив тому перемогу, на чиєму боці буде Едіп. Ісмена певна, що тут скоро має з'явитись Креонт, який править разом з Етеоклом, щоб заволодіти силою Едіпом. Не хоче Едіп бути на боці ні того, ні другого сина; він гнівається на синів за те, що вони прагнення до влади поставили вище обов'язку дітей щодо батька. Він не хоче допомагати синам, які й слова не вимовили проти його вигнання з Фів. Ні, не дістануть вони за допомогою батька влади над Фівами. Залишиться тут Едіп, він буде захисником Афін!

Громадяни Колона радять Едіпові принести умилостивлюючі жертви Евменідам, якщо надумав він залишитись назавжди в Афінах. Едіп просить, щоб хтось приніс ці жертви, бо сам він, дрях-лій і сліпий, не може цього зробити. Принести жертви викликається Ісмена й відходить до гаю Евменід.

Тільки пішла Ісмена, як приходить до гаю Евменід із своїм почтом Тесей. Радо вітає він Едіпа і обіцяє йому захист. Знає Тесей, яка тяжка доля чужоземця, знає, як багато випадає на його долю знегод. Він сам зазнав усіх тягот життя на чужині і не може через те відмовити в захисті нещасному блукачеві Едіпу.

Дякує Тесеєві Едіп і обіцяє йому свій захист. Він каже, що могила його буде завжди вірним захистом афінян.

Та не судилося Едіпові знайти собі зараз тут спокій. Коли Тесей пішов, із Фів з невеликим загоном приходить Креонт. Він хоче захопити Едіпа, щоб забезпечити собі і Етеоклові перемогу над Полініком та його союзниками. Креонт пробує умовити Едіпа йти з ним; він умовляє його іти в Фіви і обіцяє йому, що він там житиме спокійно в колі своїх рідних, оточений їх турботами. Але воля Едіпа незламна. Та він і не вірить Креонтові. Знає Едіп, що змушує Креонта умовляти його повернутись у Фіви. Ні, не піде він з ними, не дасть він перемоги в руки тих, що прирекли його на такі біди.

Бачачи непохитність Едіпа, Креонт починає погрожувати йому, що силою змусить Едіпа іти з ним у Фіви. Едіп не боїться насильства, адже він під захистом Тесея і всіх афінян. Але Креонт злорадно нахваляється сліпому, немічному старцеві, що одну з його дочок, Ісмену, уже схоплено; погрожує Креонт заволодіти і єдиною опорою Едіпа — самовідданою дочкою його Антігоною. Зараз же здійснює свою погрозу Креонт, він велить схопити Антігону. Даремно кличе вона на допомогу афінян, даремно простягає руки до батька — її відводять. Тепер безпорадний Едіп, віднято в нього ті очі, що дивилися за нього; він кличе за свідків Евменід, він проклинає Креонта і бажає йому зазнати такої ж долі, якої зазнав він сам, бажає і йому втратити дітей. А Креонт, раз уже застосувавши насильство, вирішує діяти насильством і далі. Він хапає Едіпа і хоче відвести його. За Едіпа вступаються колоняни, але їх надто мало і несила їм боротися з загоном Креонта. Голосно кличуть на допомогу колоняни. На крик їх поспішає Тесей із своїм почтом.

Тесей обурений насильством Креонта. Як насмілився він схопити Едіпа і його дочек тут, біля гаю Евменід, невже думає він, що мало людей в Афінах, невже він ні за що має Тесея, коли насмілюється силою відводити тих, хто стоїть під захистом Афін? Невже в Фівах навчили його діяти так протизаконно? Ні! Знає Тесей, що в Фівах не потерплять

беззаконства. Креонт сам ганьбить своє місто й свою землю; хоч роками він і старий, але діє як безумний юнак. Тесей вимагає, щоб негайно були повернені дочки Едіпа. Креонт намагається виправдати свій вчинок перед Тесеєм тим, що він, за його словами, був певний, що Афіни не нададуть притулку батьковбивцеві й тому, хто оженився з рідною матір'ю. Однак Тесей твердо стоїть на своєму рішенні; він вимагає, щоб Креонт повернув Едіпові дочок, і каже, що він не піде доти, поки не будуть знов з Едіпом дочки. Скорився Креонт вимозі Тесея, і незабаром уже обнімав старець Едіп своїх дочок і дякував великолічному цареві Афін, прикладаючи на нього благословення богів. А Тесей говорить Едіпові:

— Вислухай мене, Едіп; тут, біля віттаря Посейдона, де я приносив жертву до приходу Креонта, сидить юнак, він хоче говорити з тобою.

— Ale хто ж цей юнак? — запитує Едіп.

— Не знаю. Юнак прийшов з Аргоса. Подумай, чи немає в тебе в Аргосі когось із близьких, — відповідає Тесей.

Почувши це, вигукнув Едіп:

— O! не проси, Тесею, щоб я говорив з цим юнаком! Із слів твоїх я зрозумів, що це ненависний мені син мій Полінік. Слова його за вадуть мені тільки страждань.

— Ale ж він прийшов, як благаючий, — каже Тесей, — не можеш ти відмовити йому, не прогнівивши богів!

Почувши, що Полінік тут, Антігона також прохає батька вислухати його, хоч він і тяжко провинився перед ним. Погоджується Едіп вислухати сина, і Тесей іде по нього.

Приходить Полінік. На очах його слізози. Він плаче, бачачи батька, сліпого, в одязі жебрака, з сивим волоссям, що розвівається по вітру, з слідами постійного голодування і нестатків на обличчі. Аж тепер зрозумів Полінік, як жорстоко вчинив він з рідним батьком. Простягаючи до нього руки, каже він:

— Батьку, скажи мені хоч одно слово, не відвертайся від мене!

Відкажи мені, не залишай мене без відповіді! Сестри, умовте хоч ви батька не відпускати мене від себе, не сказавши мені й слова.

Антігона просить брата сказати батькові, навіщо прийшов він; вона певна, що не залишить Едіп без відповіді сина.

Полінік розповів про те, як його вигнав молодший брат із Фів, як рушив він в Аргос, одружився там з дочкою Адраста і знайшов собі допомогу, щоб відняти у брата владу, яка належить йому по праву як старшому!

— О батьку! — так говорив далі Полінік. — Ми всі, що йдемо проти Фів, заклинаємо тебе твоїм життям, твоїми дітьми іти з нами; ми благаємо, забудь свій гнів і допоможи нам помститися на Етеоклові, що вигнав мене і відняв у мене батьківщину. Адже коли тільки правду кажуть оракули, то перемога супроводитиме тих, з ким будеш ти. О, вислухай мене прихильно! Богами заклинаю я тебе, — іди зі мною. Я поверну тебе в твій рідний дім, а тут, на чужині, ти жебрак, такий же жебрак, як і я!

Едіп не слухає сина. Прохання не зворушують його. Він потрібний тепер синові Полініку для того, щоб заволодіти Фівами. А раніш хіба не він вигнав його з Фів? Хіба не він зробив його блу-качем? Хіба не через нього носить Едіп оце лахміття? Обидва сини забули свій обов'язок щодо батька, лише дочки лишилися йому вірні і завжди турбувалися про нього і шанували його.

— Ні, не допоможу я тобі повалити Фіви. Перше ніж здобути Фіви, ти сам загинеш, залитий кров'ю, а разом з тобою загине і брат твій Етеокл! — вигукує Едіп. — Знов накликаю я прокляття на вашу голову, щоб пам'ятали ви, як треба шанувати рідного батька!

Біжи звідси, знехтуваний, ти не маєш більше батька! З собою неси ти мої прокльони! Умри ж у поєдинку з братом. Убий того, хто тебе вигнав! Я кличу Евменід і бога Ареса, які розпалили між вами братовбивчі чвари, щоб покарали вони вас! Іди ж і сповісти усім своїм супутникам, які дари поділив порівну між синами своїми Едіп.

— О, горе мені! О, я нещасний! — вигукує Полінік, — Хіба можу я переказати відповідь батька моїм супутникам? Ні, мовчки мушу я іти назустріч моїй долі!

Пішов Полінік, не виблагавши прощення й захисту у батька, пішов, не слухаючи просьб Антігона повернутися в Аргос і не починати війни, що погрожує загибеллю йому, його братові і Фівам.

Близький був уже останній час Едіпа. По ясному небу черкнуло блискавкою, прогримів грім. Всі, що були в гаю Евменід, стояли, вражені цим грізним знаменням Зевса. Ось іще раз блиснуло, вдарив грім. Усі здригнулись від страху.

А Едіп покликав до себе дочок і сказав їм:

— О діти! Покличте швидше Тесея! Це громи Зевса віщують мені, що скоро зійду я в царство похмурого Аїда. Не гайтесь!

Пошліть швидше по Тесея! Близький мій кінець!

Тільки промовив це Едіп, як, ніби підтверджуючи його слова, знову почулися удари грому. Поспішно прийшов до гаю Евменід Те-сей. Почувши його голос, сказав Едіп:

— Володарю Афін! Настав мій кінець, громи й блискавки Зевса віщують мою смерть, і я хочу померти, виконавши те, що обіцяв тобі. Я сам відведу тебе до того місця, де я помру, але ти не відкривай ні кому, де моя могила, вона захистить твоє місто краще, ніж безліч щитів і списів. Там почуєш ти те, чого не можу сказати я тут.

Бережи цю таємницю і відкрий її при твоїй кончині старшому синові, а він нехай передасть її своєму наступникові. Ходімо ж, Тесею, ходімо, діти! Тепер я, сліпий, буду вашим провідником, а мене поведуть Гермес і Персефона.

Пішли Тесей, Антігона та Ісмена слідом за Едіпом, а він повів їх, наче видющий. Він прийшов до того місця, де був спуск у сповнене пітьми царство тіней померлих, і сів там на камені. Приготувавшись до смерті, Едіп обняв своїх дочок і сказав їм:

— Діти, з цього дня не буде у вас більше батька. Вже оволодів мною бог смерті Танат. Не лежатиме більше на вас важкий обов'язок дбати про мене.

З голосним плачем обняли Антігона і Ісмена батька. Раптом з глибини почувся таємничий голос: «Швидше, швидше, Едіп! Чого ж ти гаєшся йти! Надто довго гаєшся ти!» Едіп, почувши таємничий голос, приклікав Тесея, поклав на його руку руки дочок і благав Тесея бути їх захисником. Поклявся Тесей виконати просьбу Едіпа. Наказав піти дочкам Едіп, вони не повинні були бачити того, що станеться, і не повинні були слухати ту таємницю, яку хотів повідати Едіп Тесеєві. Пішли Антігона і Ісмена. Відійшовши недалеко, вони обернулись, щоб поглянути востаннє на батька, але його вже не було, тільки один Тесей стояв, закривши очі руками, наче йому з'явився жахливий привид. Потім побачили Антігона і Ісмена, як Тесей став на коліна й почав молитись. Так скінчив своє многострадне життя Едіп, і ніхто з смертних не зізнав, як помер він і де його могила. Без стогну, без болю відійшов він у царство Аїда, він відійшов у нього так, як не віходить ніхто з людей.

Фіванський цикл: „Семеро проти Фів“

Викладено за трагедією Есхіла „Семеро проти Фів“ і трагедією Евріпіда „Фінікіянки“

Коли сліпий Едіп був вигнаний із Фів, то сини його з Креоном поділили між собою владу. Кожен з них мав правити по черзі протягом року. Етеокл не захотів ділитися владою з своїм старшим братом Полініком, він вигнав брата з семирамінських Фів і один захопив владу у Фівах. А Полінік подався в Аргос, де правив цар Адраст.

Цар Адраст походив з роду Аміфаонідів. Колись два герої, великий провісник Мелампод і Біант, сини героя Аміфаона, одружились з дочками царя Пройта. Це сталося так. Дочки Пройта прогнівили богів і були покарані тим, що боги наслали на них божевілля. У припадку божевілля уявили дочки Пройта, що вони корови, і з муканням бігали по навколоишніх полях і лісах. Мелампод, що зізнав таємницю, як зцілити дочок Пройта, зголосився їх зцілити, але за це вимагав, щоб Пройт віддав йому третину своїх володінь. Не погодився на це Пройт. Ще побільшало лиха, божевіллям заражалися й інші жінки. Знову звернувся до Мелампода Пройт. Мелампод зажадав уже не одну третину, а дві: одну собі, а другу — братові Біанту. Мусив погодитись Пройт. Мелампод з загоном юнаків рушив у гори, захопив після довгого

переслідування всіх божевільних жінок і дочок Пройта і зцілив їх. Пройт віддав своїх дочок за дружин Мелампода й Біантові.

У Мелампода був син Антіфат, в Антіфата — Оїкл, а в Оїкла — Амфіарай. У Біанта був син Тал, а його дітьми були Адраст та Еріфіла. Коли нащадки Мелампода і Біанта — Адраст і Амфіарай — змужніли, між ними розгорілися чвари. Адрастові довелось утікати в Сікіон до царя Поліба, Там одружився він з царською дочкою і дістав владу над Сікіоном. Та небагато часу минуло, як повернувся до рідного Аргоса Адраст, примирився з Амфіараєм і віддав за нього сестру свою Еріфілу. Дали один одному слово клятви Адраст і Амфіарай, що Еріфіла завжди буде суддею в їхніх суперечках і що вони повинні будуть беззаперечно виконувати її рішення. Не думав Амфіарай, що це рішення стане причиною загибелі його і його роду.

До палацу царя Адраста і прийшов пізно вночі Полінік, сподіваючись знайти у нього захист і допомогу. Біля палацу зустрів Полінік сина Ойнея, героя Тідея, який, убивши на батьківщині свого дядька і двоюрідних братів, утік також в Аргос. Між обома героями розгорівся запеклий спір. Невгамовний Тідей, що не терпів нічийого заперечення, вхопився за зброю. Полінік також, прикрившись щитом, оголив меч. Кинулись один на одного герої. Голосно загриміли їхні мечі об оковані міддю щити. Мов два розлютованих леви, бились в пітьмі герої. Почув Адраст шум поєдинку і вийшов з палацу. Як же здивувався він, побачивши двох юнаків, що озвіріло бились один з одним. Один з них, Полінік, вкритий був поверх панцира шкурою лева, а другий — Тідей — шкурою величезного вепра. Згадав Адраст провіщення, дане йому оракулом, що має він віддати дочок своїх за лева й вепра. Поспішно розборонив він героїв і повів як гостей у свій палац. Незабаром віддав цар Адраст своїх дочок: одну, Дейілу, за Іолініка, другу, Аргею, за Тідея.

Ставши зятями Адраста, почали просити його Полінік і Тідей повернути їм владу на їх батьківщині. Погодився Адраст допомогти їм, але поставив умову, щоб і Амфіарай, могутній воїн і великий провісник, також взяв участь у поході.

Вирішено було рушити спершу на семирамні Фіви. Амфіарай підмовився взяти участь у цьому поході, бо він знов, що розпочинають цей похід герої проти волі богів. Не хотів він, улюбленець Зевса й Аполлона, прогнівити богів, зламавши їхню волю. Хоч як умовляв Тідей Амфіарая, він твердо стояв на своєму рішенні. Запалав невгамовним гнівом Тідей, навік стали б ворогами герої, якби не примирив їх Адраст. Щоб все-таки змусити Амфіарая взяти участь у поході, Полінік вирішив вдатися до хитрощів. Він вирішив схилити на свій бік Еріфілу, щоб вона змусила Амфіарая іти проти Фів. Знаючи користолюбність Еріфіли, Полінік обіцяв подарувати їй дорогоцінне намисто Гармонії, дружини першого царя Фів Кадма. Спокусилась коштовним дарунком Еріфіла і вирішила, що чоловік її повинен брати участь у поході. Не міг відмовитись Амфіарай, адже він сам колись дав клятву, що коритиметься всім рішенням Еріфіли. Так послала Еріфіла на вірну смерть свого чоловіка, спокусившись коштовним намистом; не відала вона, що великі біди приносить із собою намисто тому, хто володіє ним.

Багато героїв погодилося брати участь у цьому поході. В ньому брали участь могутні нащадки Пройта, сильний, як бог, Капаней і Етеокл, син знаменитої аркадської мисливиці Атланти, юний і прекрасний Партенопай, славетний Гіппомедонт і багато інших героїв. Звертався за допомогою і до Мікен Полінік; уже погодився правитель Мікен взяти участь у поході, але утримав його від цього великий громовержець Зевс своїми грізними знаменнями. Все ж зібралося велике військо. Сім вождів вели військо проти Фів, а па чолі всіх стояв Адраст. На загибель ішли герої. Не слухали вони умовлянь провісника Амфіарая, який просив їх не починати цього походу. Всі вони палали лише одним бажанням — зітнутися під мурами Фів.

Виступило в похід військо. Попрощався і Амфіарай із своєю сім'єю, обняв він своїх дочок, обняв синів, зовсім юного Алкмеона і малесенького Амфілоха, який був ще на руках у годувальниці. Перед від'здом закликав Амфіарай свого сина Алкмеона помститися матері, яка послала на загибель його батька. Зійшов сповнений смутку Амфіарай на колісницю: він знов, що востаннє бачить своїх дітей. Стоячи на колісниці, Амфіарай, звернувшись до

дружини своєї Еріфіли, погрозив їй оголеним мечем і прокляв її за те, що прирекла вона його на смерть.

Щасливо дійшло військо до Немеї¹. Там почали шукати воїни, змучені спрагою, воду. Ніде не могли вони знайти жодного джерела, бо їх позасипали німфи за велінням Зевса, що гнівався на героїв, які розпочали похід проти його волі. Нарешті зустріли вони колишню царицю Лемноса Гіпсіпілу з маленьким сином царя Немеї Лікурга — Офельтом — на руках. Гіпсіпілу продали в неволю жінки Лемноса за те, що врятувала вона свого батька Фаонта, коли перебили вони у себе всіх чоловіків. Тепер була рабинею в Лікурга цариця Лемноса і доглядала його сина. Посадила Гіпсіпіла маленького Офельта на траву і пішла вказати воїнам джерело, заховане в лісі. Тільки відійшли від Офельта Гіпсіпіла й воїни, як виповзла з кущів величезна змія і обвилась своїми кільцями навколо дитини. На крик її прибігли воїни і Гіпсіпіла, поспішив на допомогу й Лікург із своєю дружиною Евридикою, але змія вже задушила Офельта. З оголеним мечем кинувся Лікург до Гіпсіпіли. Він убив би її, але захистив її Тідей. Він готовий був стати до бою з Лікургом, але удержали його Адраст і Амфіарай. Не дали вони пролитися крові. Поховали герой Офельта і на його похороні влаштували військові грища, що дали початок немейським грищам². Зрозумів Амфіарай, що смерть Офельта — грізне знамення для всього війська, що ця смерть віщує загибель всім героям. Назвав Офельта Амфіарай Архемором (той, що веде до смерті) і почав радити усім героям припинити похід проти Фів, але, як і раніше, не послухались вони — уперто йшли назустріч своїй загибелі.

Пройшовши ущелинами лісистого Кіферону, прибуло військо до берегів Асопу, до мурів семирамних Фів. Не відразу почали вожді облогу. Вони вирішили послати в Фіви Тідея для переговорів з обложеними. Прийшовши в Фіви, Тідей застав найзнатніших фіванців за бенкетом в Етеокла. Не стали фіванці слухати Тідея, вони, сміючись, запрошували його взяти участь у бенкеті. Розгнівався Тідей і, незважаючи на те, що був один у колі ворогів, викликав їх на герць і всіх до одного переміг, бо допомогла своєму улюбленню Афіна Паллада. Гнів охопив фіванців, вони вирішили згубити великого героя. Вислали вони п'ятдесят юнаків під проводом Меонта і Лікофона, щоб вони напали з засідки на Тідея, коли він вертатиметься в табір обложників. І тут не загинув Тідей, він перебив усіх юнаків, тільки Меонт відпустив за велінням богів, щоб міг Меонт сповістити фіванців про подвиги Тідея.

Після цього ще дужче розпалилася ворожнеча між героями, що прийшли з Аргоса, і фіванцями. Усі сім вождів принесли жертви богу Аресові, всім богам битви і богу Танатові. Омочивши руки в жертвовній крові, заприсяглися вони або зруйнувати мури Фів, або ж напоїти, впавши в бою, Фіванську землю своєю кров'ю. Аргоське військо приготувалося до штурму. Адраст розподілив війська, кожен із семи вождів мав іти на штурм однієї з семи брам.

Проти Пройтідської брами став із своїм загоном могутній Тідей, який жадав крові, мов лютий дракон. Три гребені маячили на його шоломі. На щиті у нього зображене було зоряне небо, а посередині око ночі — повний місяць. Проти брами Електри розмістив свій загін велетень Капаней. Він погрожував фіванцям, що здобуде місто, хоч би боги цьому противилися; він казав, що навіть всеруйнуючий гнів громовергця Зевса не спинить його. На щиті в Капанея зображений був нагий герой з факелом у руках. А Етеокл, нащадок Пройта, став із загоном проти Нейської брами; і на його щиті була емблема: чоловік, що лізе по драбині на вежу обложеного міста, а внизу був напис: «Сам бог Арес не повалить мене». Проти брами Афіни став Гіппомедонт; на його сонцесяйному щиті зображений був Тіфон, що вивергав полум'я. Лютий був войовничий клич Гіппомедонта, погляд його очей загрожував смертю кожному. Юний і прекрасний Партенопай повів свій загін до Бореадської брами. На щиті у нього зображений був сфінкс з умираючим фіванцем у пазурах. А провісник Амфіарай облягав Го-молоїдську браму. Він гнівався на Тідея, призвідника війни, називав його убивцею, руйнівником міст, вісником лютості, слугою вбивства, порадником усіх зол. Він ненавидів увесь цей похід, він докоряв Полінікові за те, що той привів військо чужоземців руйнувати рідні Фіви. Знав Амфіарай, що нащадки прокленуть учасників

цього походу. Знав також Амфіарай, що сам він упаде в бою і поглине його труп ворожа земля Фів. На щиті Амфіара не було ніякої емблеми. Останню, сьому браму, облягав Полінік. На щиті його зображена була богиня, що веде озброєного героя, а напис на щиті гласив: «Я веду цього мужа як переможця назад в його місто і в дім його батьків». Усе було готове до штурму незламних мурів Фів.

Фіванці також приготувалися до битви: Етеокл біля кожної брами поставив загін воїнів на чолі із знаменитим героєм. Сам він уявив на себе захист тієї брами, проти якої був його брат Полінік. Проти Тідея виступив могутній син Астаха Меланіппа, нащадок одного з воїнів, що виростили з зубів убитого Кадмом змія. Проти Капанея послав Етеокл Поліфонт, якого захищала сама Артеміда. Син Креонта Мегарей став із загоном коло брами, на яку мав напасті Пройтід Етеокла; син Ойнора Гіпербій висланий був проти Гіппомедонта, проти Партенопая — герой Актіор, а проти Амфіара — Лейсфен, юнак за силою і старець за розумом. Серед героїв фіванських був і могутній син Посейдона, непереможний Періклімен.

Перш ніж почати битву, Етеокл запитав про кінець битви провісника Тіресія. Обіцяв Тіресій перемогу лише в тому разі, якщо буде принесений у жертву Аресові (який ще гнівається за вбивство Кадмом присвяченого йому змія) син Креонта Меной-кей. Юнак Менойкей, довідавшись про це провіщення, зійшов на фіванський мур і, ставши проти печери, де жив колись змій, присвячений Аресові, сам проколов собі груди мечем. Так помер син Креонта: добровільно приніс він себе в жертву, щоб урятувати рідні Фіви.

Все обіцяло перемогу фіванцям. Вмиlostивлено гнівного Ареса, боги на боці фіванців, що виконують волю й зважають на знамення богів. Та не відразу дісталась фіванцям перемога. Коли, вийшовши з-під захисту мурів, стали вони до бою з аргоським військом біля святилища Аполлона, довелося їм відступити під натиском ворогів і знову заховатися за мурами. Кинулись аргосці переслідувати відступаючих фіванців і почали штурмувати мури. Пихатий Капаней, гордий з своєї нелюдської сили, підставив драбину до стіни і вже вдерся був у місто, але Зевс не стерпів, щоб хтось проти його полі проник у Фіви. Він кинув у Капанея, коли той стояв уже на мурі, свою вогненну блискавку. На смерть уразив Зевс Капанея; увесь він був охоплений огнем, і його димлячий труп упав з муру до ніг аргосців, що стояли внизу.

Упав, облягаючи Фіви, і юний Партенопай; могутній Періклімен скинув з муру йому на голову величезний камінь завбільшки із скелю. Розтрощив цей камінь голову Партенопаєви, упав він мертвий на землю.

Відступили з-під мурів аргосці: вони переконалися, що не здобудуть штурмом Фів. Тепер могли тріумфувати фіванці: мури Фів стояли непорушно.

Вирішили тоді вороги, що брати Полінік і Етеокл повинні розв'язати поєдинком, кому з них належатиме влада над Фівами. Приготувались сини Едіпа до герцю. Вийшов з фіванської брами Етеокл, виблискуючи зброяю; назустріч йому з табору аргосців кийшов Полінік. Зараз мав початись братовбивчий бій. Ненавистю горіли один до одного брати. Один з них неминуче мусив загинути. Але інше судили великі невблаганні богині долі Мойри. Месниці Евменіди не забули прокльонів Едіпа, не забули вони й злочину Лая і прокльону Пелопса.

Як два лютих леви, що борються за здобич, так зітнулися у запеклому поєдинку брати. Прикрившись щитами, б'ються вони, пильно стежачи повними ненависті очима за рухами один одного. Ось оступився Етеокл, зараз кинув списа у брата Полініка і поранив його у стегно. Полилася з рані кров, але при ударі відкрив Полінік плече, і уразив його Етеокл списом у плече. Погнувся спис, ударивши в панцир Полініка, і зламалося в нього ратище. Залишився з одним мечем Етеокл. Швидко нагнувся він, підняв величезний камінь і кинув ним у брата; камінь улучив у спис Полініка і зламав його. Тепер обидва залишилися тільки з мечами. Зімкнувши щити, б'ються брати; обидва вони поранені, закривавлена їхня зброя. Швидко відступив на крок Етеокл; не ждав цього Полінік, підняв щит, а брат його в цю мить устромив меча в живіт. Упав Полінік на землю, кров рікою ринула із страшної рані, очі його затуманились мороком смерті. Святкував перемогу Етеокл; він підбіг до вбитого брата і хотів зняти з нього озброєння. Зібрав останні сили Полінік, трохи підвівся і вдарив мечем

брата в груди; з цим ударом відлинула його душа в похмуре царство Аїда. Мов зрубаний дуб, упав Етеокл мертвим на труп брата, і змішалася їхня кров, заливаючи навколо землю. З жахом дивилися фіванці і аргосці на страшний кінець поєдинку братів.

Недовго тривало замирення між обложеними і обложниками. Знов загорівся між ними кривавий бій. В цьому бою сприяли боги фіванцям. Загинули Гішюмедонт та Пройтід Етеокл, непереможного Тідея смертельно поранив могутній Меланіпп. Хоч і на смерть поранений був Тідей, все ж знайшов він у собі сили помститися Меланіппові і вразити його списом. Побачивши вмираючого, залиного кров'ю Тідея, Афіна Паллада ублагала Зевса дозволити їй урятувати її улюблена і навіть подарувати йому безсмертя. Поспішила Афіна до Тідея, але в цей час Амфіарай відрубав голову Меланіппові і кинув її умираючому Тідеєві. В безумній люті схопив її Тідей, розбив череп і, як дикий звір, почав пити мозок свого ворога. Здригнулась Афіна, побачивши лют' і кровожерність Тідея; покинула вона його, а вмираючий Тідей встиг лише прошепотіти вслід Афіні останнє своє благання — дарувати його синові Діомеду те безсмертя, якого не досяг він сам.

Перемогли аргосців фіванці, все військо їх полягло під Фівами. Загинув і Амфіарай. Втічею поспішав він урятуватися на своїй колісниці, керованій Батоном. Його переслідував могутній Періклімен. Уже наздоганяв Періклімен великого провісника, вже замахнувся він списом, щоб уразити його, як раптом близнака Зевса і вдарив грім, розступилася земля і поглинула Амфіарая з його бойовою колісницею. З усіх героїв врятувався тільки Адраст. Він помчав на швидкому, як вітер, коні своєму Аре-йоні і заховався в Афінах, звідки повернувся в Аргос.

Тріумфували фіванці, врятовані були Фіви. Урочисто поховали копи своїх убитих героїв, але героїв і всіх воїнів, що прийшли з Ар-госа з Полініком, залишили вони без поховання. Непохованним лежав на полі битви й Полінік, що зняв руку на свою батьківщину.

Дізналися про те, що залишились непохованими герої Арго-са, їхні жінки й матері. Сповнені смутку, прийшли вони з Адрас-том до Аттики, щоб ублагати царя Тесея зарадити їхньому горю і змусити фіванців видати їм тіла вбитих. В Елевсіні біля храму Деметри зустріли вони матір Тесея і ублагали її впросити сина, щоб він зажадав видачі тіл аргоських воїнів. Довго вагався Тесей, нарешті, вирішив допомогти аргоським жінкам і Адрастові. Саме в цей час прийшов від царя Фів Креонта посол. Він вимагав від Тесея, щоб той не допомагав жінкам Аргоса і вигнав Адраста з Аттики.

Розгнівався Тесей. Як сміє Креонт вимагати в нього підлегlostі? Хіба не властен він сам над своїми постановами! Виступив Тесей з військом проти Фів, переміг фіванців і змусив їх видати групи всіх убитих воїнів. Біля Елевфера розпалено було сім вогнищ і на них спалено трупи воїнів. А трупи вождів перенесено в Р.левсін і спалено там, попіл їх матері й жінки віднесли на батьківщину в Аргос.

Тільки прах Капанея, вбитого близнакою Зевса, залишився в Елевсіні. Священним був труп Капанея, бо вбитий був він самим громовержцем. Розпалили афіняни величезне вогнище і поклали на нього труп Капанея. Коли вогонь починав уже розгорятись і вогненні язикі діткнулися трупа героя, прийшла в Елевсін дружина Капанея, прекрасна дочка Іфіта Евадна. Не могла знести вона смерті улюблленого чоловіка. Одягши на себе розкішні похоронні шати, зійшла вона на скелю, що звисала над самим вогнищем, і кинулась звідти в полум'я.

Так загинула Евадна, і тінь її зійшла разом з тінню її чоловіка в похмуре царство Аїда.

Фіванський цикл: „Похід Епігонів“

Викладено за різними творами

Минуло десять років після походу сімох проти Фів. З цей час змужніли сини загиблих під Фівами героїв. Вирішили вони по-мститися фіванцям за поразку батьків і пішли новим походом. У цьому поході взяли участь: Айгіалей, син Адраста; Алкмеон, син Амфіарая; Діомед, син Тідея; Фесандр, син Полініка; Промах, син Партенопая; Сфенел, син Капанея;

Полідор, син Гіппомедонта і Евріал, син Менестея. В інших умовах відбувався цей похід. Боги сприяли епігонам (так названі були вожді, які розпочали новий похід проти Фів).

Дельфійський оракул провістив перемогу епігонам, якщо візьме участь у цьому поході Алкмеон, син Амфіара.

Ферсандр, син Полініка, взявся умовити Алкмеона не відмовлятися від участі в поході. Довго вагався Алкмеон. Він не зважувався йти проти Фів, перш ніж виконає останню волю батька свого і не помститься матері за те, що послала вона свого чоловіка на вірну загибелю. Як і батько його Полінік, надумав Ферсандр добиватись сприяння Еріфіли, матері Алкмеона. Він підкупив її, подарувавши дорогоцінний одяг Кадмової дружини Гармонії, який виткала колись для неї сама Афіна Паллада. Зва-билася Еріфіла одягом, як колись звабилась намистом Гармонії, і наполягла, щоб Алкмеон і його брат Амфілох узяли участь у поході.

Виступило військо епігонів з Аргоса. Невелике було це військо, але мала супроводити його перемога. Вождем війська обраний був Діомед, син Тідея, рівний батькові своєю силою і хоробрістю. Радісні йшли в похід герої, палаючи бажанням помститися за своїх батьків.

У Потнії біля Фів запитали вони оракула Амфіара про наслідки походу. Відповів їм оракул, що бачить він Алкмеона, спадкоємця слави Амфіара, який переможцем входить у брами Фів. Переможуть епігони. Тільки Айгіалей, син Адраста, що врятувався під час первого походу, загине.

Нарешті досягло військо епігонів семирамних Фів. Спustoшивши всі околиці, обложили епігони місто. Вийшли в поле під проводом свого царя Лаодаманта, несамовитого сина Ете-окла, фіванці, щоб відбити від мурів обложників. Зав'язався кривавий бій. У цьому бою загинув, уражений списом Лаодаманта, Айгіалей, але й Лаодамант був убитий Алкмеоном. Переможені були фіванці, сховалися вони за неприступними мурами Фів.

Розпочали переможені фіванці переговори з обложниками, а самі вночі, за порадою Тіресія, потай від обложників виселилися із Фів з усіма жінками й дітьми. Вони пішли на північ, у Фессалію. В дорозі вмер біля джерела німфи Тельпузи віщий Тіресій, який так довго допомагав фіванцям і не раз рятував їх від загибелі.

Після довгої подорожі досягли фіванці Гістіотіди в Фессалії й оселилися там.

Фіви ж, захоплені епігонами, були зруйновані. Багату здобич, що дісталася їм, поділили між собою епігони. Кращу частину здобичі, і серед неї дочку Тіресія, провінницю Манто, вони подарували дельфійському оракулу.

Щасливо повернулися епігони на батьківщину. А Ферсандр, син Полініка, став царювати в Фівах, відбудувавши.